۹

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی وترکی آذری
آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

ایکینجی ایل‌صایی ۹ (آردیجیل صایی ۲۰)
سال دوم شماره ۹ (شماره مسلسل ۲۰)

آذر ۱۳۵۹
(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
2nd Year No. 9 (Serial No. 20)
December 1980

Adress: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

ایچینده کیلر

(فهرست)

صفحه

۱ـ اؤزگه‌نی بزه‌ر: دوکتور حمید نطقی ۳

۲ـ آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش (۱۷): دوکتور جواد هیئت ۱۵

۳ـ نسیمی یارادیجیلیغی‌وکلاسیك شرق شعری (۲) ۳۸

۴ـ حضرت علی‌نین اؤگودلری: ضیاء شاکر ـ ع. منظوری خامنه‌ای ۵۸

۵ـ آنام دیلی: مشروطه‌چی (سؤنمز) ۶۰

۶ـ اؤلکه‌مین یول‌لاریندا پوئمادان بیرپارچا: دوکتورحمید نطقی ۶۳

۷ـ علی‌بابا حاجی‌زاده (باکی) غربتین ۶۴

۸ـ اولکر ییغینجاغی: ساوالان ۶۵

۹ـ دده قورقود (۵) : علیرضا صرافی ۷۰

وارلیق

آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه
مجلهٔ ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی آذری

ایکینجی ایل صایی ۹ ـ آذر ۱۳۵۹

دوکتور حمید نطقی

اؤزگه‌نی بزه‌ر...

منی ایلک درس دن،اوستاد ،دیلدن اثیله‌دی محروم ،
کی دیللی بربطه دیلسیز نئی‌ین اوستوندورا افغانی
خاقانی شیروانی(م .مبارزین ترجمه‌سی

یاریم‌عصر بوندان اول:تازه‌آچیلان قاری کؤرپوسونو ـ سیدحمزه‌قابا ـ غینا باغلیان خیاوان دان هرگون کئچردیم .کؤرپونون آغزینا دوشن " باغمئشه" بازارچاسی، جان چکیشمه و چؤکونتو حالینه قدم باصیردی. باشدا شکرحالواسی ساتان و دیبده شهرین ان دادلی آجیلیغی سلیقه‌ایله حاضرلایان دیندار صاتیجی دان باشقا اوشاقلارین ماراق وهوسینی‌آلوولا ـ ندیران هئچ نه‌قالما میشدی.آرتیق ،قاری کؤرپوسونون داش بئلینی ده صیندیرماق قصدینه دوشموشدولر .اونون یانیندا صونرالار دوز وماهیتی مجهول ،یاغی (مبتذل)بیر کؤرپو صالیندی .بوحقیقت‌ده عادی یولون امتدادی‌ایدی،تازه کؤرپی،قوروچایین اوستونه چکیلمیش بیر ابتذال اؤرتوسو اولدو .حالبوکی هرکؤرپونون اؤزونه گؤره بیرشخصیتی،خصوصیتی و گؤزه‌للیگی اولمالی .کؤرپونون اوتایندا قویون میدانی،قار ـ یاغیش گونلرینده اورادان کئچمک چتین ایشدی .گویا بیزیم‌دایی دا بیر بؤیوک

تاریخی گونده باشقا مکتبلی‌لرله برابر- بایداق وما رشلارلا- بورا داکی دار آغاجینا اود ووروب یاندیرمیشمیش .

قویون میدانیندان ،اوز- یوخاری ،ایکی یول قارشیما چیخاردی. تازه آچیلماقدا اولان ،ده‌یه- دویه ،اثنیشلی - یوقوشلی خیاوان،بیرده ایری پیاده دؤشه‌مه‌لی صولدان بورولوب وحیدر تکیه‌سینه‌گئدن کوچه . بو کوچه‌ده ،گئنیش وباغلیق ،"اوشاق باغچه"سیله برابر چؤکمه‌گه ویوخ اولماغا بوراخیلاجاقدی.چونکی تازه خیاوان کهنه کوچه‌نی یانیندا یاشاداییلمزدی .من بویولو ترجیح ائدردیم .پیاده یولونون گنیش مربع- مستطیل داش دؤشه‌مه‌سی منیم ایچون ایکی جهتدن داها جاذبه‌لی ایدی.اولا: منه بوداشلارین "آجلیق ایلینده" خارجی بیرمذهبی تشکیلاتین ایشسیز- لره بونلاری یونتاماقلاری مقابلنده چؤره‌ک وپول وئردیک لرینی روایت ائله‌میشدیلر .بوتون بونلار منیم‌ایچون اسرارلی گؤرسه‌نیردی .

ثانیا "کیچیک آیاقلاریملا داشلارین آرالارینداکی خط لره‌دگیل،هر داشین تام اورتاسینا قدم قویاراق گئتمک هوسی،منه ،مدرسه‌دن ائوه‌گل گئدیرمده ،دونیانین ان مهم‌حادثه‌سی کیمی گؤرسه‌نیردی.نه ایسه ،" حیدر تکیه‌سی "نین قهوه‌خانا قاباغیندا افسانه‌وی دئوکیمی باشینی گؤی لرُ قالدیرمیش قارا آغاجدان صونرا ،یولومون قورخو حیرت وئرن ومنی واله ائدن مرحله‌سی باشلاردی .قورخدوغوم شئی،خیاوان آچان ایشچیلرین بئل و کولونگوایله‌آغیز آچان قبرلردی .چکی‌نه‌رک ،اونلارین یانیندان - کئچرکن ،ایسته‌مه‌دن اگیله‌روباخاردیم .قارا کوله‌دؤنموش‌ات‌لروچورو- موش‌سور- سوموک لر ،هله قافا طاسلاری.و اونلارین دوزو- دوزودیشلری.. لاپ ،آتامین داواخاناسیندا زهرلی داوالار دولابی‌نین اوستونه‌چکیلمیش شکیل کیمی ایدیلر .بونلار هم‌قورخولو هم‌ده حیرت وئریجی ایدی.لکن بیر ده اورا بیلمه‌دیگیم بیرطرف‌ده یئددی اولدوزکیمی،یئددی بؤیوک شاعر- ین یان - یانا دفن ائدیلدیک لری،مجهول بیر" مقبره"دن ده ،آنلاماديغیم سؤزلر قولاغیما دگمیشدی.من بویئددی بؤیوگون ان بؤیوگونون آدینی اؤگرندیم ،بو آد صونرالار او آچیلان خیاوانا قویولدو :خاقانی! اونون آدینی تکرار- تکرار اؤز- اؤزومه پیچیلدارکن "سیدحمزه"نین گون بزو مینا ره‌سینی تماشا ائدردیم ،و یاواش - یاواش بویولون معنالی بیر صونو اولان ستونلووایوانلی بیرنئچه دوکان و قهوه‌خانا مجموعه‌سی نه

اؤزومو یئتیردیم .البته بو ایوانلی- ستونلو مجموعه ده صونرادان امحا ائدیلدی .

دئیه بیله رم کی "خاقانی "ایله بودا یازتانیشما ،ایللرکئچدیکدن صونرادا هئچ درینله شمه دی.خاقانی نین حتی نه قبرینی گؤسترن اولدی نه شخصیتینی تانیدان ،نه ده اونون اثرلرینی آنلادان ...("ایوان مداین" له تانیش اولما میزا اجازه وئریلمیشدی،زیرا اونه اولسا یئنه ساسانی لرین پایتختی ایله علاقه دارایدی !)...نه ایسه " خاقانی"بیرچوخوموز ایچون آنجاق بیرخیاوان اولدو و بیزیم هویتیمیزین نشانه سی اولان هر هانسی بیرقرینه کیمی قارانلیقلارا باصدیریلدی .

خاقانی،اتفاقلا ایران تذکره لرینین هامیسینین تصدیقینه گؤره بیرینجی درجه ده شاعرلردن عد ائدیلدیگی حالدا ،حتی "عوفی" نین ده داخل اولدوغو بعضی محقق لر،گؤزه ل اسلوبون خاقانی ایله نهایته یئتشدیگی،اوندان صونرا "کیمسه نین بیان کرگاهیندا ائله شعرقوماشلاری توخومامیش " اولدوغو ادعاسیندا اولدوقلارینا ،ومشهور"خواندمیر"ده "قصیده ده بوتون اقرانی نین اوستونده اولدوغونون هرکسچه قبول ائدیلدیگینی" بیلدیرمه سینه رغما "واونون یئنی طرز ابداعینی مختلف منبع لرین قید ائتدیک لرینه باخمایاراق ...اودانهایت بیزلردن اولدوغو ایچون بیزیم آلین یازیمیزا شریک اولدو .بیزه ،اونو ،نظامی نی،قطرانی... اولدوقلاری کیمی تانیما میزا امکان بوراخمادیلار .نظامی نی"قم"شهرینه داشیدیلار ،قطرانین دیلینی،مین دره دن سو گتیره رک بیزیم دیلدن آییرمادیلار ،صائبی یئری گلدیکجه " تبریز ،تبریز" دئیه هایقیرماسینا (فریاد ائتمه سینه) قولاق وئرمه دن اصفهانلی ائتدیلر (" بیات ترک "ی ده "بیات اصفهان " مقامینا چیخاردیقلاری ! کیمی.)

صفویه نین کؤک واصلینی تحقیق ائده رکن اونلارین عرب اولما دیقلارینی دلیللرله اثبات ائتدیلر ،لکن پیشگین الله خاطرینه سیچان توتمادیغی کیمی ،بودفعه ده اؤز مقصدلرینه ساری بیرقدم داها آتدیلار ، بیر تاریخچی،شیخ صفیه نسبت وئریلمیش بیرنئچه سطر" دوبیتی"بهانه سیله شیخ صفی نین آذربایجان تاتلارین دان اولدیغینی استناد ائتدیگی منبع لرده مکررا " اونا "پیرترک " خطاب ائدیلدیگینی گؤرمه مزلیکدن گله رک " کشف " ائتدی .(بوباره ده نسخه سی پروفسور بیگدلی ده اولان عالم

میرزه عباسلی‌نین تدقیقاتیندان نقلا "آیدینلاتیجی تفصیلات یاخیندا عرض ائدیله‌جک) بو "کشف"! اوقدر مقصده اویغون و اوگونکی شووینیست سیاسته یارارلی‌ایدی‌کی، موجود نه‌قدرعالم، محقق، تاریخچی و دیلچی کسوه‌سینده آشیری فارس شووینیستی وارایدیسه بیرسسله بوحکمو مسلم‌بیر حقیقت‌کیمی حتی بیرباشقاسی "شاه‌اسماعیلی"، "خطائی"دن آییردی‌و "خطائی" "شاه‌اسماعیل" دگیلدیر دئدی.

مدنیت تاریخیمیزده بئله "حماله "وبخصوص "حمال الحطب "لرآزدگیل!

بئله‌جه بیزده خاقانی، نظامی، صائب وسایرحقینده، ان بؤیوک سئوال مطرح اولمادی: " بیزیم بو بؤیوک صنعتکارلاریمیز نیچون اؤز آنا دیللرینده اثر یارادمامیش ویاخود آزیارادمیشلار ؟"

*** *** ***

بومهم سئوالا جواب وئرمک آسان دگیلدیر، زیرا سبب‌لرا ولدوقجا مرکب صاییلیر. بوسبب‌لرین ان مهم‌لرینی گؤزدن کئچیریرکن، بؤیوک عالم، ادیب دولت‌آدامی وشاعر "علیشیرنوائی"نین، میلادی ۱۵۰۰ ده‌تمام‌ملامیش "محاکمته‌اللغتین "آدلی اثرینده بیان ائتدیگی اوچ سببی، تبرکا "باشا آلیریق. سببلری صیرالاماقدان اول، علیشیرنوائی نین بیرنئچه‌سؤزونو مقدمه مقامیندا ذکر ائله‌مه‌گی دوغرو گؤردوک.

"...تورکون بیلیک سیز وستم‌زده جوانلاری، گؤزه‌ل صانا راق، فارسجا شعر یازماغا مشغول اولوبلار. حقیقت ده‌اگر آدام‌یاخشی ملاحظه وتامل قیلسا چون تورکجه‌ده بواندازه‌وسعت وبودیلپن میدانیندا بوقدرگئنش‌لیک وار، گره‌ک‌کی تورکجه‌ده هرجور شعریازماق وصنعت‌گؤسترمک (سخن گزارلیق، فصیح گفتارلیق، نظم‌سازلیق وفسانه‌پردازلیق) آسان راق‌اولا و واقع‌ده ده آساندر. اوندان صونراکی تورک دیلی‌نین جامعیتی بو قدر دلایل ایله ثابت‌اولدو، گره‌کیردی کی تورک‌لرآراسیندا چیخان طبع‌اهلی صنعتلرینی اؤزدیللری دوردوقجا اؤزگه دیل ایله ظاهرائتمه‌سینلر و بئله‌بیرایشه گیرمه‌سینلر. اگردیل ایله شعردئمک قابلیت‌لری واریدی سه اؤز دیللری ایله چوخ‌راق شعر یازماقلاری لازمدی، و اؤزگه بیر دیل ایله آزاراق شعردئمک لری گره‌کیردی، واگرمبالغه‌ائله‌سه‌لرده لااقل هرایکی دیلده برابرشعریازمالی‌درلار. انسان بئله‌بیرفکره‌قافاسیندایئر وئره‌بیلر: تورک اولوسونون (قومونون)صنعت‌صاحبلری و خوش‌طبع‌لری

تورکجه شعریازماق اللرینندن گلیرکن هامیسی بیردن تورکجه یازماسینلار دا فارسجا یازسینلار .سؤزون دوغروسو ،تورکجه یازماق اللرینندن گلمیر . اگر تورکجه شعردئمه لی اولسالار ،فارسلارین تورکجه شعرلری کیمی اولاجاق یازدیقلارینی ،سؤیله دیک لرینی فصیح بیرتورکون قارشیسیندا اوخویا بیلمزلر .اوخوسالار هرکلمه سینده یوز عیب ،هرجمله سینده یوز نقصان تاپیلاجاق " .ایندی طرح اتدیگیمیز مهم سئوالین جوابلارینا دقت ائده ک اوچ ایلک جواب و یا دلیل یئنه علیشیرنوائی‌دن در :

۱ـ بوتون بوخاصیت لردن معلوم اولورکی ،تورکجه ده اؤزونه خاص لفظ لروا ینجه لیک لر چوخ ـ چوخ دور .بونلاری خوش آیند ترتیب وربایند ترکیب ایله باغلاماغین دشوارلیغی وار .مبتدی طبع صاحبی شعرینی دشوارلیق ایله قوشماقدان یورولوب متنفر اولور وآسان راغا ساری مئیل ائلیر .چون نئچه دفعه بو واقع اولدو وطبیعت معتاد اولدو ،طبع اؤز عادتینی قویوب ،غیرمعتادا ،کی آرتیق داها مشکل اولار ،مئیل ائله مز"

۲ ـ "...صونرا تازه شعریازماغا باشلایانلار قاباقدا گئدنلری بئله جه فارسجا شعریازماق اعتیادیندا گؤردوکده ،زمان ورسم اهلی طریقیندن چیخماغی مناسب گؤرمزلر و بونوع ایله قالیرلار" .

۳ـ "...مبتدی شاعرلرده ،شعرلرینی اوستادلارا وفن اهلینه عرض ائتمک ایسترلر .بوتقریبا "بوتون یازی یازانلارین باشیندان گلیب ـ کئچمیشدیر .بو (شعرلرویازیلارین حضورلارینا گتیریلن) اوستادلارها میسی فارسی گودورلار .بونلار تورکجه نی بیلمه ین لروباشادوشمه ین لردیرتورک جوانلاری بونلارین دیللری ایله یازماغا مجبوراولورلار .بئله جه فارسجا یازماغا چالیشا ـ چالیشا آخرده اونلاردان بیری اولورلار .نئجه کی بو گون ده حال بئله دیر " .

(یوخاریدا نقل ائتدیگیمیز مقدمه ودلیللرایچون باخ علیشیرنوائی " محاکمته اللغتین " آنکارا چاپی ۱۹۴۱ صحیفه ۷۹ و ۸۰ متن معناجه هئچ بیرسؤزو دگیشدیرمه دن ساده لشدیریلمیش‌دیل ایله یازیلی 4مین اثر ین ۱۳۰ و ۱۳۱ ـ نجی صحیفه لری نظرده توتولاراق بورایا کئچیریلمیشدیر)

۴ـ بونلاردان باشقا بیرنئچه نقطه یه ده توجه ائتمک لازمدیر :

اسلام‌فتوحاتی‌نین دالیسیجا ،بنی‌امیه نین عرق چی(نژادپرست)سیاستی نتیجه سینده ،بؤیوک اسلام ایمپراطورلوغو پارچالانماتهلکه سینه معروض

قالدی. اسلامین وعد ائتدیگی قارداشلیق ،برابرلیک وآنجاق تقوی نین امتیاز اؤلچوسو اولاجاغی بنی امیه نین توتدوغو اداره اصولوندا اونو دولدو .مختلف قوملر بونا تحمل ائده مه دیلر .اسلام‌دا تا ایلک چاغلاردان اعتبارا" وجوده گلمیش تحزب وفرقه لشمه لرده بوقوملارین بنی امیه نین عرقچی سیاستینه قارشی قویماق ایچون معنوی قدرت منبع‌لری اولدولار. بو آرادا پروپاقاندا چیلار، اسکی دفترلری آچدیلار ،قدیم افسانه‌لری تازه له‌دیلر .ازجمله ایران دابنی امیه نین "اعراب اوستونلوگو"نه قارشی، ساسانی‌لرین جلالی وکئچمیشین عظمت وقدرت داستانلاری اورتایا آتیلدی. بومیاندا دیل مسئله‌سی ده مطرح اولدو .دیل خراسانداکی "هویت "ووارلیغین بایراغی کیمی تانیندی .یئرلی امیرلر قدرتلری‌نین تمللرینی محکم له‌شدیرمک ایچون خلقین دیل وعادتلرینه توجه گؤسترديلر .عنعنه‌لری، قدیم تاریخی دیریلتمک گونون مسئله‌سی اولدو ."شهنامه‌لر"یازیلدی و مدنیت و دیل موضوعلاری جدی یه‌آلیندی .لکن ،اؤلچو واندازه همیشه ملاحظه ائدیله مه‌دی ." اؤز هویت‌لریندن مدافعه"نین یئرینی،"اؤزگه‌یه هجوم "توتدو، وعرب دشمنلیگی پروپاقاندا سی سیستم‌لی‌بیرحالآلدی. چوخ گئچمیکمه‌دن تورک قوملاری‌نین مؤثر صورتده وحاکم وضعیتده صحنه‌ده حضورو دا خوش گؤرولمه‌دی .خارجی‌لره قارشی دشمنلیک عمومی شکیلده یاییلدی .تورک لرده بودشمنلیکدن مصون قالمادیلار. فردوسی یه منسوب مشهور " هجویه "ده حتی سلطانلی بیرامیر اولان سلطان محمود و بئله حقیر گؤسترمک سعی‌لری گؤزه چارپار ،بو اینجیمیش بیرشاعرین اوره‌ک گیله‌ی لیگیندن زیاده ،مودالاشمیش " تورک دن قورخو" (تورکوفوبیا) حالی‌نین تحقیر شکلینده بیرتظاهرودور .بوخسته‌لیک (نوخوشلوق) مین آیلدان داها اوزون بیرمدت بوتورپاخلاردا اولمازین ضررینی وئردی و بومی بیرمرض (آنده‌ٔ می)کیمی یئرلشدی،قالدی وقالماقدادر.

مملکتیمیزده اسلام دان بوطرفه همیشه معظم مقداردا تورک قوملاری‌نین وطن سالدیقلارینی خاطرلارساق بئله بیر مرضین هله اوست حاکم طبقه‌لرین فکروعمللرینه تاثیر ائله مه‌سی‌نین نه‌بؤیوک فاجعه‌لر یاراتدیغینی تصور ائتمک ممکن اولور .بو مرض (تورکوفوبیا) ،مختلف عارضه‌لرله تشخیص وئریلیر :

الف ـ مستقیما "دشمنلیک وحمله صورتینده (زمانیمیزده بیر چوق

تبعیض لرین گؤکونده بو آزار یا تار) .

ب ـ تورکی دانیشانلاری تحقیرصورتینده ،یا واش ـ یا واش اؤزونه و اوستون گؤرمک آزاری دا بورادان گلیر ." لطیفه" باها ناسیله " مؤدب صورتده توهین " تهران مامورلاری‌نین بیزیم یئرلرده اؤزلرینی‌توتما ـ لاری وتحکم‌لری ،" مستوفی "لرین و" محسنی"لرین کولتورو موزو امحا تشبث لری کیمی چرکین وجانی‌جه‌سینه حرکتلر ،بوقبیلدن دیر .

ج ـ مرضین تحریف ،جعل وتاریخی اؤزایسته‌ک لرینه‌گؤره‌تاویل یولو ایله دگیشمک صورتینده ظهورو .بونون نمونه‌لرینی رسمی تاریخ‌وادبیات کتابلاریمیزدا چوخ گؤرموشوک .

د ـ بیزی معنا "وماده یاخیمیندان گئری ده‌ساخلاماق ،جغرافیائی ، اجتماعی وانسانی منبع‌لریمیزدن ومزیت‌لریمیزدن اؤزوموزو انکشاف ائتدیرمک یولوندا استفاده ائتمه‌میزه مین یئرکلک له‌مانع اولماق مثلا" ،دیلیمیزی داناراق آنجاق فارسجا سوادلانماغا اذن وئرمک له‌بیزی قارانلیغا ،جهالته ودرنتیجه معنوی ومادی یوخسوللوغا محکوم ائتمک بو مقوله‌دندیر .دیلیمیزی اؤگره‌نمک ممکن اولمادیغی مدت‌جه دئمک استعدادلاریمیزدان دا یوزده‌یوز استفاده‌ممکن اولا بیلمز ،بوناگؤره ، دالی قالماق دان قاچماق اولماز ،ونتیجه‌ده دالی قالمافیمیز ،گئری انسانلار اولدوغوموزا دلیل گؤستریلیر و بودلیله‌گؤره‌ده بیزی تحقیر ایله‌داهادا گئری ده‌ساخلاماق مشروع ویاالااقل معذورگؤرونور .(اگربیر چوخ شانلی وگؤرکملی شخصیت‌لریمیز ،بوتون بونلارا رغما" ،تاریخ‌صحیفه لرینین بزه‌گی ایسه‌لر ،بوقوموموزدا اولان مستثنی استعدادلارین اوزو ـ ندن دیر .بو واقعیت‌گؤستریرکی بیزیم هویتیمیزی انکارائتمه‌یب ، خلقیمیزین طبیعی انکشافینی لنگ ائتمه‌سه‌ایدیلر ،بوتون ایران اؤلکه سی ده ،چیچه‌ک له‌نه‌جک استعدادلاریمیزدان ،البته‌داهاگئنیش ابعاددا فایدالاناجاقدی) .

هـ ـ تورک دیللی‌لیک له دوشمنلیک آزاری ،بیزیم اوزحلقیمیزده ده (داپما مجیطیمیزین اونون میکروبوایله‌بولاشمیش اولدوغوندان) ظهور ائدیر .بوتون مختلف مظاهرلریندن (اؤزونو آشاغی گؤرمک ،اؤزهویتینی دانماق ،تاریخی حقیقت‌لری تحریف وجعل ده، فارسلارین ان غلیظی‌نین قوللارین دالیدان باغلاماق .داهافجیعی بیرچوخلاری‌نین دابیلمه‌دن بو

اویونا قاتیلاراق رسمی تاریخلرین یالانلارینه اینانمالاری واؤزلری ـ نین تورکی دانیشدیقلاری سببی ایله گؤردوک لری تحقیروضررلردن، اولادینی حفظ ایچون یاخود مودایا اویماق ایچون، تورکی اؤگره تمه یيب و اثوده فارسجا دانیشمالاری ...کیمی). بورادا بحث ائتمک فرصتی یوخدور . سوزوموزه دوام ائده‌ک : بوشرایط ده ایران ملتی (اوزمانکی ترکیبی ایله) تاریخ وعنعنه‌لر وبخصوص فارس دیلیندن استقلال مبارزه سینده عرب حاکمیتینه قارشی ـ ان کسه رلی سلاح کیمی فایدالاندی .بومقصده نایل اولدوقدان صونرادا ، حیف کی، بوسلاحی بوراخمادیلار، بودفعه ، ائله بیل ، بیرعائله ده (خانواده ده) ، بیرفرد اوبیرافراد اوزه رینه یاواش یاواش اوستونلوک صاغلامیش اولدو . . . اکثرا " تورک لر سلطنت سلسله لر ـ ینی قورموش اولما قلا برابر ، اونلارین حکومت طرزلریندن چیخان وضعیت بئله بیرمنظره گؤسته ریر .سلطنت تورک لرده ایسه ده ، دیوان وکولتورایش ـ لری بوسبوتون اکثرا " فارسلاردان اولان وزیرلرین الینده ایدی .اونلار جان وباش ایله ، سلطانین قدرت شهوتینی ارضا ائتمک ده اوناکؤمکلیک ائدرلروبونولا یاناشی اولاراق اؤز فارس اوستونلوگو سیاست لرینی ده اجرادان هئچ گئری قالمازدیلار .

سلطانین شخصا "اؤز دیل و کولتورونه علاقمند اولدوغو استثنائی وضعیت لرده تورکی دیلی بیرآز رونق تاپاردی، لکن بودا عمومیت ایله سلسله نین باش پادشاهینا منحصر قالاردی اوندان صونراکی لارین نوبه سی گلدیکده دربار دا تربیه گؤرموش ولیعهد اوست صنف وحاکم طبقه یه آنجاق فارسجا وعربجه تعلیم وئریلدیگیندن باش سلطانین خلف لری بویولدا دوام ائتمزلر ، شاه اسماعیللر ، شاه طهماسبلرله ، وتیمورلاردا شاهرخلارلایئر دگیشدیریرلر . دئمک دربارین ـ تخت ده هرکیم اولورسا اولسون عمو ـ میت ایله فرهنگی دیلی فارسجادر . سرایا (دربارا) طوپلانان شاعرلربو دیلله دانیشماسالاردا ، مدح‌لرینی فارسجا یازماغا اؤزلرینی مجبور صایارلار . دربارین ادبی دیلی فارسجا اولور .سرای منسوبلاری شاعرلر بو دیلده یازارلار .شیروان کیمی، گنجه کیمی، تبریزکیمی، یئرلرده ، خلق بو صنعتکارلارین اثرلریندن فایدالانا بیلمه سه‌لر ده ، قوی بئله اولسون. بو ادبیات خواصین در ، عوامین بورادا نه سسی وار نه سؤزو وار ونه ده دیلی .بودور ، "خواص" شاعرلرین دیلی ده خلق جه آنلاشیلمازقالیر .

نتیجه ده تورک دیللی شاعر ،نوائی نین ده دئدیگی کیمی،فارسجا نین یانیندا اؤز دیلینی زنگین له شدیرمکدن،اؤز خلقینی تربیه ائتمکدن غافل قالار .دئمک ،خلق دن اوزاقلیق،ونه بهاسینا اولورسا اولسون"خواص"ا انتساب هوس واحتراصی دابورادابؤیوک رول اوینا ماقدر .

۵ ـ "عبدالله شایق"ین "ادبیاتدان ایش کتابی"ندان آلدیغیمیز آشاغیداکی سطرلر چوخ یئرینده دیر (باکی آذرنشر ـ ۱۹۲۸ صحیفه ۱۶۱) :

ادیب اسماعیل حبیب بن ادبیات تاریخیندن نقلا"یازیچی بئله دئییر : " سرای حیاتی دئمک ،یالنیز مرمر ستونلو کاشانه لر ،آلتینلی دبدبه لر ،خدم وحشملی طنطنه لر دئمک دگیلدیر .بونلارسرای حیاتی نین نتیجه لریدیر .اصل سرای حیاتی نین روحو ،بوتون قوتین بیرشخصده تمرکزو دور .خلقین بیرهئچ منزله سینه ائنمه سی،حکمدارین نیم الله شکلینده بوتون قوتی کندی (اؤز) نفسینده توپلاماسیدر" .

بیرآز آشاغیدا ،ادیب عبدالله شایق،منقد اسماعیل حکمت دن نقلا" بئله یازیر (صحیفه ۱۶۲) :" حیات بوشکلی آلینجا ،ادبیات دا حیاته گؤره بیرشکیل آلاجاقدی،مادامکی،حیات بوتون قوتی سرایدا توپلامیشدی،مادام کی،" عوام"ین، "هوام"دان (حشرات دان)بیرفرقی یوخایدی،ادبیات دا آرتیق خلقه خطابا " ،خلق آنلاسین،تنورائتسین دئیه ،یازماقدان وازکئچه جکدی .بونون ایچون درحال سرایین اطرافیندا پادشاهلارا ،اونلارین وزیرلرینه مدحیه لر ترنّم ائده ن بیرقصیده لر ادبیاتی باشلادی " .

" ...سرای حیاتی یئنی اقتصادی بیرقاپی آچمیشدی.الی قلم توان یاخین ـ اوزاق بوتون شاعرلرین گؤزلری اوقاپی یاتیکیلمیش قالمیشدی سلطانلار ،وزیرلر ،پاشالار ،آغالار بوتون بوخصوص دابیر ـ بیریله مسابقه ده ایدیلر .هربیرینین اطرافیندا شاعرلردن،ادیب لردن بیرهاله وجوده گلیردی .هامیسی عقله ،فکره گلمه ین خیاللارلا، ذوقه ،حسه صیغمایان (صیغیشمایان)تصنع لرله قصیده لریازیرلاردی .بیرموقع (مقام)ایچون،بیر رتبه ایچون،بیرشرف (افتخار)ایچون بوغدورولان شاعرلر ،کسدیریلن وزیر لر چوخالدیقجا چوخالیردی " .

" جمعیت باشلیجا ایکییه بؤلونوردو :

۱ ـ سرای واطرافیندا توپلانان یئرلی واجنبی شاعروادیب وعالملر .

۲ ـ بو زمره ایله هئچ بیرعلاقه سی اولمایان خلق طبقه سی .

عینی زماندا بوایکی طبقه‌یه‌خطاب ائدن واونلارین ترجمان افکاری اولان ایکی دیل،ایکی ادبیات وجود بولوردو (تاپیردی) ،شرایه منسوب اولان صنعی(مصنوعی) ،ساختا بیرادبیاتا مخصوص دیل واسلوب ،دیگری ده خلقین سینه‌سینده قالان ویاشایان طبیعی وقلبی افاده‌دیر (بیان دیر) ، کی تماما " انکشافه مظهر اولمامیش سادا ،تماما "اؤلمه‌میشدیر".
(اسماعیل حکمتین "تورک ادبیاتی تاریخی" اثری‌نین بیرینجی جلدبیرینجی حصه‌سی باشلانغیجی‌نین ۱۲- نجی صحیفه‌سیندن آلینمیشدیر.)

سرایا منسوب شاعر ،سرایین شرطلرینه بویون اگمک مجبوریتینده ایدی .خلقین ده اؤز یانیندا اوزان لاری - خلق شاعرلری - واریدی. بونلار آنادیلده سسله‌نیر و خلقین قوجاغیندا بسله‌نیردیلر.

۶ - بوسببه ،بیرده‌فکرجریانلاری‌نین خواص واسطه‌لیگی‌ایله‌یاییلماسی واونلارین دیلینده واسلوبوندا یارادیلماسی علاوه‌ائدیلمه‌لیدیر. دئمک ،شاعره صله‌لر وئره‌ن اونو آچیق وقاپالی مذحیه‌لره‌قارشی سرای سفره‌سینده اوتوردانلار اوندان سرای دیلینده یازماسینی طلب ائدیرلر او بیرطرفدن تصوف وسایره‌جریانلارین دادیلی - خواصین مالی‌اولدوغوندان - فارسجا ایدی.بئله‌جه ،خاقانی‌لرونظامی‌لرین اثرلری ده‌ایلک و یاخود ایکینجی سبب‌لره‌گؤره آنا دیللرینده‌اولا بیلمیردی.بوانتظار " فضولی "نین‌دئدیگی کیمی"بهار"اولوب و "تیکن دن برگ گل اظهار" اولونجایا دک تکی اوزایاجاقدی !

۷ - بیرده تورکی‌نین فارسجایا قیاس‌لا شعره‌داها آز مساعداولماسی عذری واریدی .البته حاضر سفره‌یه اوتورماق وارکن،دؤگولموش و صافلاشمیش یوللار دورورکن نییه زحمته دوشمک ؟" شاعرین درین فکر و یوکسک خیاللرینه آنادیلین ال وئریش‌سیز وقیصا گلدیگی"گینه‌دایر حکایه‌لرین هامیسی دابورادان گلیر .اما ،نیچون حسن اوغلی،نسیمی و فضولی بوایشی موفقیت‌له‌باشلاماياجسارت‌ائده‌بیلدیلرواوبیریسی لر ایسه یوخ ؟بلکه حقیقت ده .ده‌بو ،بیرداهی‌نین بئله‌تک باشینا باجارا - جاغی بیرایش دگیلدی،بلکه ،اوضاع‌وشرایطین حاضرلانماسی لازمدی...لکن اورخون آبیده‌لرینده گؤرمکده‌اولدوغوموز گؤزه‌ل نمونه‌لر،" کاشغری" نین تشبیت‌ائتدیگی ونوائی‌نین گؤستردیگی سؤزوقرامئر زنگین لیک و

خصوصیتی،بئله عذرلرین اعتبارینی قات-قات آزالتماقدادر.

*

بویازیدان ایکی مقصد گودمکده‌یک :اولا"خاقانی‌نین،ودولایی‌سی‌ایله (غیرمستقیم اولاراق) باشقا بؤیوک صنعتکارلاریمیزین،یاشایی‌شلری‌نین شرطلرینه دقتی چکمک واونلارین ایچینده یاشادیقلاری ده‌دیرگین لیگی بلیرتمک ،وبوصورتله آرتیق شرط لرین چوخدان دگیشدیگینی گؤزاؤنوندؤ توتاراق بوضررلی اعتیادی دوردورماق وحسابسیزفرهنگی ایتگی‌لریمیز-ین قاباغینی ساخلاماق لزومونوسسله‌نمک و" اؤزگه‌نی بزه‌ر،اؤزولتوت گزر" اولماغا آرتیق یئتمه‌ر(کافی‌دیر)دئمک.

ثانیا" - بوادبی ارثیه‌نین - قطرانین،نظامی‌نین ،خاقانی‌نین و باشقالاری‌نین اثرلرینی اونلارین وارث‌لرینه تانیتماق لزومونوتاکید ائتمک .بوایشی یاخشی بجه‌ره‌نلر واردیر.بلکه ،قطران تبریزی‌نین قوجا-مان دیوانی‌نی دیلیمیزه چئویرن پروفسور بیگدلی‌لر بیلدیگیمزقدر ده آز دگیلدیر. شمال آذربایجان دا بوایش‌آردیجیل اولاراق باشاریلیر. بودورکی مثلا" نظامی‌نی آنادیلینده اوخوماق ایندی ممکن اولموشدور. بوقیصامدت ظرفینده ده‌بیزالفبامیزدا بیرنئچه‌لزوملو کتابا صا - اولموشوق ان باشدا" ددەقورقود" و ذکرائتمک لازمدیر"انتشارات فرزانه" نین همتی ایله بواثره الیمیز چاتابیلیر.ایندی تبریزده ارک نشریاتی خاقانی‌دن ده اؤز دیلیمیزده منظوم ترجمه‌لر بوراخیب دیر. اثر ۱۹۷۹ دا باکی دا گنجلیک نشریاتی طرفیندن "اوره‌ک دؤیونتولری" عنوانیلا ۱۶۰۰۰ نسخه یاییلمیش وتبریز ارک نشریاتی دا بهرام‌آقا امیر احمدی نین زحمت وجهدی‌ایله ۳۰۰۰ نسخه‌ده بوکتابی الفبامیزدا چاپ ائتمیشدیر .کتاب محمدآقاسلطانوفون مقدمه وترتیبی ایله‌حاضرلانمیش . رباعی‌لر ،قطعه‌لر ،غزللر ،فخریه‌لر ،مدحیه‌لر ،شکایه‌لر ،مختلف شعرلروتحفه العراقین‌دن پارچالاردا اونون طرفیندن بؤیوک موفقیت‌له‌فارسجادان آخیجی (روان)تورکی شعرلره چئوریلمیشدیر .مدایین خرابه‌لرینی‌ده محمد راحیم شاه‌اثر صایلاجاق سه‌ویه وکیفیت‌ده ترجمه ائتمیشدیر.م.مبارز ده " تحفته‌العراقین "ی باجاریقلا تورکی له‌شدیرمیشدیر.

*

" سایا "نین دئدیگی کیمی گؤرولورکی اوزون عصرلربویوجا " بیزه ظولوم سالدیلار" .بوظلمون یئرله شمه سینده بیزیم صاتیلمیش یاخودآلدا نمیش لاریمیزین دا سهمی اولدو .یئنه حکایه میزین باشینا قاییدیریق قاری کؤرپوسونی یئخدیقلاری کیمی،باغمئشه بازارچاسی نین قدیم گونلر- یندن بیزی همیشه لیک آییرماق ایسته دیلر ، کئچمیشه گئدن یول، آرتیق بیزیم طرفلره وبیزه هئچ علاقه سی اولمایان ابتذال سه ویه سیندن سالیندی ومجعول رسمی تاریخلر قلب پول کیمی رواج تاپدی بیزی هایقیران و وبیزیم هویتیمیزه شهدت وئره ن هرعلامت "یئنی لشدیرمک "بهانه سیله تاریخین صحیفه سیندن سیلیندی .بئله جه کیچیک مثال اولاراق ،هربیری بیر موزه اولماسی گره کن بیرتک کوچه ده " سرخاب "ین امیرباغی کوچه سینده ،پروین اعتصامی لرین ،کولونئل محمدتقی پسیان لارین ائولرینین اثر بئله قویمادیلار .چوخ حیف ! هرقوم اؤز کولتور و (فرهنگی) ایله قایم دیر ،کولتوروموزون انکشافینی آخسادانلار بیزی محو ائتمه یه قصد ائتمیش صاییلیرلار .

فرهنگ لرینین امحا ویا تحقیرینه گؤز یومانلار قوللوغا- اسارته بویون اگمیش انسانلیق دگرلرینین خبرسیز یئرییین اؤلولردیرلر.

بو آشاغی لیق وایکی پولا دگمه ین بدبخت لردن نه اؤزونه گووه نن آذربایجانلی چیخار ،نه ده باشی اوجا ایرانلی ! بو ،بئله دیر ، اؤزونه ظلم ائدن قوما و آغزینداکی بوگؤزه ل دیل کیمی نعمتین قدرینی بیلمه ین لره الله بئله کؤمک اولماز !

صون

اؤلکه مین یوللارینداً ... بقیه
کور اوغلونون ایزینده ن آددیم - آددیم گئدن لر
قارانلیغا قورخویا ظلمه عصیان ائدن لر
قاچاق نبی سایاغی داغدا اود یاندیرانلار
خلقیمین پیس گونونده قایغیسینا قالانلار ...
دار سه کی سی قهوه نین آچیلدی خیالیمدا
بیر گیزلین سئوینج دویدوم او پریشان حالیمدا
قورتولدوم بوغازیمی صیخان پنجه دن بیر آن
دان اولدوزو گؤرسن دی گئجه نین آرخاسیندان
.....آبادان ۱۹۵۷(۱۳۳۵)

آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش

(۱۷)

یازان: دکتر جواد هیئت

صمد وورغون – (۵۶ – ۱۹۰۶) – صمدوورغون آذربایجان سوویت شعرینین یارادیجیلاریندان وان قدرتلی صنعتکارلاریندا ندیر .شعریازماغا باشلادیغی گوندن خلقه ، وطنه وطبیعته عاشق (وورغون)اولدوغونو گوستره میش ،یازدیغی قیصا لیریک – اپیک شعرلرینده اولدوغوکیمی اوزون منظوونمایشنامه لرینده ده یوکسک استعدادوتوکنموالهام قدرتینی اثبات ائتمیشدیر .اونون شهرتی سوویت اؤلکه لرینین حدودلارینی آشمیش واثرلری نین بیرچوخی مختلف دیللره ترجمه ائدیلمیشدیر .

حیاتی ویارادیجیلیغی – صمدیوسف اوغلووکیل اوف ۲۱ مارت ۱۹۰۶دا گؤیچاینین ساحلینده سالاحلی کندینده آنادان اولموش واون ایکی یاشینا قدراوراداباشا میشدیر .۱۹۱۸ ده قازاخ معلملرسیمیناریاسیناداخل اولوب ۱۹۲۴ ده مأذون اولدوقدان صونرا ایکی ایل قبادا وایکی ایل ده گنجه ده معلملیک ائتمیشدیر .

انسان وطبیعته محبت حسی شاعرین ایلک اثرلریندن صون شعرینه قدر بوتون یارادیجیلیغیندا اؤزونو بوروزه وئرمیشدیر .اؤزوبوبارده بئله یازیر :

وورولدوم او گونکی شعره ،صنعته	اونوتدوم سئودیگیم اگلنجه * لری
عاشیقم انسانا و طبیعته	الیم قلم توتوب یازاندان بری

---

* – اگلنجه = تفریح

طبیعی گؤزه للیک لره محبت صمدوورغون یارادیجیلیغی‌نین ایلک مرحله سینده ایکی شکیلده ترنم اولونموشدور .شاعر بیرطرفدن طبیعی گؤزه للیک ـ لرین واقعی منظره سینی یارادیر ،طبیعتدن ذوق آلان بیرگؤنلون سئوینج و غروروونوعکس ائتدیریر (داغلار ،بیزیم داغلارین ،باهارشرقیسی وکورچایی) دیگرطرفدن کندی ایده آلیزه ائده رک اونوشهره قارشی قویور .مثلا" (ائللر دنیاسی)شعرینده بئله یازیر :

آل یاشیل گئینمیش اوجا داغلارین قارتالی قوینوندان اوزاقلاشمیشام
گؤنول بولاندیران خیال کوسدورن توزلوبیردیارلاقوجاقلاشمیشام

صمدوورغون یوخسول بیرعائله ده بؤیوموش و ۱۴ یاشیندا ایکن کومسومول صیرالارینا داخل اولموش وصونرالارسیاسی ومدنی ایشلرده اشتراک ائتمیشدیر . بونونلا بئله یارادیجیلیغی‌نین بیرینجی دؤورونده اجتماعی دویغولارینا وسیاسی فعالیتینه گئنیش یئر وئرمه میشدیر .انسانا محبت موضوعوندا یازدیغی اثرلرده داها چوخ فردی ذویغولارینی عکس ائتدیرمیشدیر .لکن صونرالاربیرصنفی مبارزعسگرکیمی یازماغاو" نغسی بنزین قوخویان میلیونلارین شاعری " اولماغاباشلادی،چوخ گئچمه دی کی، یئنی صنعت" راپورتو " وئردی :

قوللارینا یئنی قوه لر گلسین
وسنین الینله یوکسه لسین
کیرلی (کثیف)یاماقلی کندیمیز
اوک لو آلیقلی کندیمیز

شاعرفعله طبقه سینی کنده کؤمک ائتمگه چاغیریردی .شاعرین بوفکری انکشافیندا مسکووا داکی اقامتی ومسکوا ونیورسیته سینده کی آلدیغی تحصیل (۳۱ـ ۱۹۲۹) مؤثرا ولموشدور . ۳۹ـ ۱۹۳۱ ـ نجی ایللرده یازیب حصه حصه چاپ ائتدیردیگی"کومسومول پوئماسی" ندا صمدوورغون قلم یولداشلارینا گونون ماراقلی سئوال‌لارینی اورتایا قویوردی :

نه دن شعرلریم آغیزا دوشوب ،
داغلارین چوبانی منی آنماسین (یادائتمه سین)؟

بورادا ایشلتدیگی (من) سؤزوندن یالنیزاؤزونو تصدائتمیر .اوآذری شعری‌نین گئنیش یایلماسینی حتی چوبانلارین دا اونو ازبرلمه سینی آرزو ائدیر :

نه دن بو تورپاغین شیرین لهجه سی
شاعرم دئیه نه بیگانه قالسین ؟
نییه گورلادیقجا سولارین سسی
اوندا کی قوتی روزگار (یئل) آلسین ؟

شاعری دوشوندوره ن سئوالللاردان بیری ده اؤز اؤلکه سی نین، اؤزقهرمانلاری نین ترنم وتصویر مسئله سیدی :

نه دن شعریمیزین باش قهرمانی
گاه توران دان گلیر، گاه دا ایراندان ؟
بس منیم اؤلکه مین وارلیغی هانی ؟
بؤیوک بیر شاعرین یازدیغی داستان
گاه توران دان گلیر، گاه دا ایران دان !

خلق حیاتی نین حماسه ای تصویری جهتدن ده کومسومول پوئماسی شاعرین مهم یارادیجیلیق نائلیتی کیمی شهرت قازانمیشدیر. ادبیاتین معاصرلیگی و گئنیش تاثیر دایره سی اوغروندا کی یاریشین قاباغینا صمدوورغون گئدیردی. اونون " شاعرین آندی "، "فنر"، "کؤنول دفتری"، " شعرلر"، " آزادالهام" کیمی شعر کتابلاری ۴۰- ۱۹۳۰ - نجی ایللرینده نشر ائدیلدی. بو اثرلرده خلق شعری نین نوعلرینی گؤرور و ملا پناه واقف و ماياکوفسکی عنعنه لری نین اوریژینال انکشافینه شاهد اولوروق. شاعریئنی فکر و مضمونو افاده ائتمک ایچون قوشما، گرایلی وبایاتیلاردان مهارتله استفاده ائتمیشدیر. لیریکاسی نین اساس وزنینی هجا وزنی نین اویناق و آهنگدار اؤلچولری تشکیل ائدیر.

صمدوورغون عینی زماندا ترجمه ساحه سینده ده بؤیوک فعالیت گؤستریمیشدیر. پوشکین دن " یئوگئنا اونیگین "منظوم رومانی، ش. روستاوئلی دن " پلنگ دریسی گئیمیش پهلوان "منظومه سی نین بیرقسمینی م. گورکی دن "فنر و اؤلوم "، نظامی گنجه وی دن "لیلی و مجنون "اثرلرینی آذری تورکجه سینه ترجمه ائتمیشدیر.

صمدوورغون ۱۹۳۴ ده آذربایجان سوویت یازیچیلاری اتفاقی نین مسئول کاتبی و سوویت یازیچیلاری اتفاقی نین اداره هیئتینه عضو سئچیلمیشدیر. ۱۹۳۶ دا ادبی خدمت لرینه گؤره لنین نشانی آلمیش و ۱۹۳۸ ده آذربایجان عالی شوراسینا نماینده سئچیلمیشدیر.

ایکینجی دنیا حربینده مختلف جبهه‌لرده اشتراک ائتمیش وقیزیل اوردو عسگرلرینی ساواشا و قهرمانلیغا تشویق ائده‌ن شعرلریازمیشدیر. "وطن کئشیگینده"، "آنانین اؤیودو"، "شفقت باجیسی"، "قیزیل‌شاهین لر"، "منه بئله سؤیله‌ییرلر"، "پارتیزان باباش"، "اوکرانیا پارتیزانلاری" و داها بیر جوخ شعرلری بو دؤورون محصولودور. بو اثرلرین تاثیر دایره‌سی صون درجه گئنیش و گوجلو ایدی. شاعر جبهه‌ده‌کی دؤیوش قهرمانلارینداn تشکر دولو مکتوبلار آلیردی.

تاریخی موضوعدا یازدیغی "فرهاد و شیرین" پیئسینده (۱۹۴۱) ده مؤلف وطنپرورلیک و قهرمانلیک موتیوینی مطرح ائتمیشدیر.

صلح و کومونیزم قوروجولوغو نغمه‌کاری ـ محاربه‌دن صونرا اونو گؤرکملی اجتماعی خادم وبین الملل شهرتی قازانمیش شوروی شاعریکیمی گؤروروک. دنیا صلح کنفرانسلارینا و یازیچیلار قورولتایلارینا اشتراک ائدیرو آذربایجان علملر آکادمیسی معاونی سئچیلمیشدیر. بین الملل حادثه‌لره حصر ائتدیکی "آوروپا خاطره‌لری" سلسله‌شعرلری محاربه‌دن صونراکی سیاسی لیریکانین ان گؤزه‌ل نمونه‌سی اولموشدور. "زنجی نین آرزولاری" (۱۹۴۸)دا بو اثرلر ایچریسینده خصوصی یئرتوتور.

صمدوورغون خلقین حیاتینی گئنیش اپیک تابلولاردا عکس ائتدیرمکه خصوصی مئیل گؤسته‌ریب، و "موغان" (۱۹۴۹)، "آیگون" (۱۹۵۱) منظومه‌لرینی یازدی و "کومسومول پوئماسی" نا یئنی فصللر آرتیریب اثری‌تاماملادی. حربین گئچدیگی مبارزه یولونو ترنم ائدن "زمانین بایراقلاری" منظومه‌سینی (۱۹۵۴)ده و "استقبال ترانه‌سی" نی (۱۹۴۷)ده و "دنیانین خریطه‌سی" نی (۱۹۵۱) ده یازدی. اونون "سئچیلمیش اثرلری" (۱۹۵۵)ده نشر اولدی.

صمدوورغونون یارادیجیلیغی ایسته‌ر موضوع، ایسته‌ر ادبی نوعلر اعتباریله جوخ گئنیش دیر. او، "یادیما دوشدی"، "بلبل"، "گوله ـ گوله" وغزللری کیمی کیچیک ربابی شعرلریله یاناشی "اوره‌ک"، "سؤزون شهرتی" "حیات فلسفه‌سی"، "استقبال ترانه‌سی" کیمی درین فلسفی فکری حاوی اثرلریازمیشدیر. "کومسومول پوئماسی"، "طالستان"، "باکو داستانی" کیمی گئنیش مضمونلی ودرین مندرجه‌لی داستانلار ـ "راسیر" و "قفقاز"، "خانلار"، "فرهاد و شیرین" و "انسان" کیمی بؤیوک منظوم صحنه اثرلری‌ده یارانمیشدیر.

شاعر انسان وطبیعت حقینده یازماقدان دویمور و بوندان صونرا دا خارقه اثرلر یارادا جاغینی هامیا سؤیله مک ایسته ییردی :

عمرون کتابینی تاماملاماغا
چوخ دا جان آتماسین الیمده قلم .
من تله سمیره م ،
من تله سمیره م !

لکن آمانسیز خسته لیک شاعری غفلتا "یاخالادی و عمرونون یولونو کسدی .بئله آغیر گونلرده خلق ، شاعرین ۵۰ - نجی یاشینی بؤیوک مراسمله بایرام ائتدی و اوناخلق شاعری فخری آدی وئریلدی .شاعر بو مجلسه گؤندهردیگی مکتوبوندا بئله یازیردی :

گؤزوم گؤزونوزدن اوزاق اولسادا
گؤنولدن - گؤنوله یوللار گؤرولور .

بومراسم دن ۱۵ گون صونرا یعنی ۱۹۵۶ - نجی ایل مای آیی نین ۲۷ سینده شاعر وفات ائتدی .اثرلری ۶ جلدده نشر ائدیلمکده دیر .

صمدوورغون شعرلرینده تورکجه نین جغرافی حدودلارینی نظراعتبارا آلمادان بوتون امکانلاریندان فایدالانمیشدیر .وبوگون اکثرا "تورکیه تورکجه سینده ایشله نن کلمه لردن ایشله تمیشدیر .بورادا مثال ایچون غزللرینندن بیرینی (آنا)درج ائدیریک :

پک (چوق)چوجوقدوم (اوشاق)یئره گؤمدولر (دفن ائتدیلر)سنی
یاتا قانادسیز آتدیلار منی
باغ نئجه پوزولوب عمرون گلشنی
حیات سن سیز منه زندان دیر آنا
قوینوندا بسله نر گؤزه ل دیلک لر (آرزولار)
لایقدیر سجده یه سنه ملک لر
نره ده سن (هاردا سان)گؤزلریم هپ (هامیسی)سنی بک لر (گؤزلر)
باغ اولادین ناسیل (نئجه) گریاندیر آنا .
سن بیر گونش ایدین دوغدون دا باتدین
یازیک اولادینی غملره آتدین
بیر جواب وئر هانکی مرادا چاتدین
تورپاقلاردا نئجه زاماندیر آنا .

بیر آه چکسم سن سیزقوپما زمی طوفان
عزیزیم آناجان گؤزوم آناجان
یوموق گؤزلرینی آچ دا بیر اویان
شیمدی(ایندی) زامان باشقا زاماندیر آنا
ییخیلیب یانینا اؤلمک ایسته‌رم
آنالیق مهرینی گؤرمک ایسته‌رم
سنی گؤرمک ایچون اؤلمک ایسته‌رم
تسلیم آه ایله فغاندیر آنا.

صمد وورغونون ان گؤزه‌ل شعرلریندن بیری ده " آذربایجان"شعری دیر .بومنظومه‌نین ایلک ایکی بندی آذربایجانلیلارین وطن شرقیسی کیمیدیر و آذری‌لرین اکثری‌سی‌نین دیل ازبری‌دیر .بورادا بو گؤزه‌ل و تاریخی منظومه‌دن نئچه‌بندینی درج ائدیریک :

چوخ کئچمیشم بو داغلاردان دورنا گؤزلی بولاقلاردان
ائشیتمیشم اوزاقلاردان ساکت آخان آرازلاردان
سینا میشام دوستی، یاری
ائل بیلیرکی،سن منیم سن یوردوم یووام مسکنیم سن
دئمک دوغما وطنیم سن آیریلارمی گؤنول جاندان
آذربایجان آذربایجان
من بیر اوشاق سن بیر آنا اودورکی ، باغلیام سانا
هانکی سمته ، هانکی یانا هئی اوچام‌دا یووام سن سن
ائلیم گونوم ،اووام سن سن
فقط سندن گن دوشنده آیریلیق مندن دوشنده
ساچلاریما دن دوشنده بوغار آیلار ،ایللر منی
قینا ماسین ائل لر منی
داغلاری نین باشی قاردیر آغ اؤرپه‌گین بولوتلاردیر
اوزون بیرکئچمیشین واردیر بیلینمه‌یبیر یاشین سنین
نه لر چکمیش باشین سنین

.....

بومنظومه‌یه گؤزه‌ل بسته (آهنگ)لر یازمیشلار . صمدوورغون‌ایده‌ئو-لوژی باخیمیندان ماتریالیست اولدوغو حالدا بعضی شعرلرینده بیر

بیر ایده آلیست شاعر کیمی روح دان وا ونون بقا سیندان دانیشیر. مثال ایچون گؤگرچین شعرینین بیرپارچاسینی درج ائدیریک :

اوکرانیا سین صون بهاری	یاغیش یاغیر نارین نارین
ساپ ساریدیر آغاجلارین	خزل اولموش یارپاقلاری
یرین باغرین زولاق ـ زولاق	قلیج کیمی کسیر کولهک
پریشادیر قارا تورپاق	نه بیر گول وار، نه بیرچیچهک
.....	.....
سن ده اینان ای گؤگرچین	اینیلده یب ایچین ـ ایچین
چوخ آغلاما سرین ـ سرین	ایتیردیگین او دلبرین
نجیب روحی بودیاردا	سئیر ائدهجک ملک کیمی:
یاناقلاری چیچهک کیمی	آلیشاجاق ایلک باهاردا
ناکام اؤلن او صاف پری	باشقا عالم گؤرهجکدیر
اونودا راق بو غملری	چمندن گول دره ـ دره،
قانسیز کئچن او گونلره	خیر دعا وئرهجکدیر!

(جبههخاطرهلریندن ۱۳ نوامبر ۱۹۴۳ ـ مهلیتوال اطرافیندا)

۱۹۴۶ دا آذربایجان دا پیشهوری رهبرلیگینده قورولان دموکرات فرقهسی حکومتی بؤیوک دولتلرین اؤز منفعتلری اوغروندا کی سیاسی معامله واوجملهدن نفت آلیش ـ وئریشینه قربان ائدیلهرهک داغیتیلد یقدان صونرا ،پیشهوری زمانیندا یازیلان ونشرائدیلن تورکی کتابلار پهلوی رژیمینین آدا ملاری طرفیندن یاندیریلدی وتاریخ دهعرب لر و مغوللارا اسناد ائدیلن ننگین کتاب یاخما حنایتی تکرار ائدیلدی.بو کیمی غیرانسانی ووحشیانه ایشلره اوزمان هئچ بیر دولت ویا جمعیت اعتراض ائتمهدی لکن صمد وورغون " یاندیریلان کتابلار" آدلیشعرینده بو جنایتلره قارشی چیخیش ائدیب حادثهنی بدیعی بیرشکلده تصویر ائتمیش و بوشعری پاریس ده قورولان بین الملل صلح کنفرانسیندا بیر پروتست (اعتراضنامه) کیمی نطقی ایله برابر اوخوموشدور :

جلاد سنین قالاخ ـ قالاخ یاندیردیغین کتابلار
مین کمالین شهرتی دیر،مین اورهگین آرزوسو
بیز گؤچوروک بودنیادان اونلار قالیر یادگار
هر ورقه نقش اولونموش نئچه انسان دویغوسو
مین کمالین شهرتی دیر، مین اورهگین آرزوسو.

یاندیردیغین او کتابلار آلوولانیر یاخشی باخ
او آلوولار شعله‌چکیب شفق ساليـــر ظلمتـــه
شاعرلرین نجیب روحی مزارینداں قالخاراق
آلقیش دئییر عشقی بؤیوک بیر قهرمان ملتـه
او آلوولار شعله چکیب شفق ساليـــر ظلمتـــه

جلاد منیم دیلیمده‌دیر بایاتیلر قوشمالار .
دئ اونلار ی هئچ دویدومی سنین اوداش اوره‌گین
هر گرایلـی پرده‌سینده مین آنانین قلبی وار
هر شکسته‌م اولادی دیر بیرمقدس دیلگـــین
دئ اونلاری هئچ دویدومی سنین اوداش اوره‌گین

سؤیله سن می خور باخیرسان منیم شعر دیلیمه
قوجا شرقین شهرتی دیر فضولی نین غـــزلی
سنمی ترک‌خر دئییرسن اولوسوما، ائلیمـــه
قوجا شرقین شهرتی دیر فضولی نین غـــزلی

جلاد یانیب‌اود اولسادا کوله‌دونمه‌ز آرزولار
طبیعتین آنا قلبی قول دوغمامیش انســـانی
هر اوره‌گین اؤز دنیاسی بیـــر سعادت‌آرزولار
قانلارایله یازیلمیشدیر هر آزادلیق دســـتانی
طبیعتین آنا قلبی قول دوغمامیش انســـانی

ازل باشدان دشمنیم‌دیر اوزو موردار قارانلیق
هر تورپاغین اؤز عشقی وار،هر ملتین اؤز آدی
کائنـــاتا ده‌گیشمه‌رم شهرتیمـــی بیـــر آنلیق
منـــم اودلار اؤلکه‌سی‌نین گونـــش دونلو اولادی
هر تورپاغین اؤز عشقی وار،هر ملتین اؤز آدی

نه‌دیر او دار آغاجلاری دئ کیملردیر آسیلان
اویونجاق می گلیر سنه وطنیمین حـــق ســـسی
دایان دایان اویاق گزیر هر اوره‌کده‌بیراصلان
بوغازینـــدان یاپیشاجاق اونون قادر پنجه‌ســـی
اویونجاق می گلیر سنه وطنیمیـــن حـــق ســـسی

جلاد سن می دئ قیریرسان فدائیلر نسلینی .
ملتیمین صاف قانی‌دیر قوردکیمی‌ایچدیگین قان
زمان گلیر من دویورام اونون آیاق سسینی
شهیدلرین قیام روحو یا پیشاجاق یا خاندان.
ملتیمین صاف قانی‌دیر قوردکیمی‌ایچدیگین قان

بیر ورقله تاریخلری اوتان منیم قارشیمدا
آنام طومروس کسمه‌دی می کیخسروون باشینی
کور اوغلونون ، ستارخانین چلنگی وارباشیمدا
نسیللریم قویمایاجاق داش اوستونده داشینی
آنام طومروس کسمه‌دی می کیخسروون باشینی

سور آتینی دؤردنالا چاپ میدان سنین دیر...آنجاق.
من گؤرورەم آل گئیینیب گلن باهار فصلینی
قوجا شرقین گونشی دیر یاراندیغیم بوتورپاق
من یئتیردیم آل بایراقلی انقلابلار نسلینی
من گؤرورەم آل گئینیب گلن باهار فصلینی
۲۰ ژانویه ۱۹۴۷

صون اولاراق صمد وورغون دان (حیات فلسفه‌سی)شعرینی و (منه بئله سؤیله‌دیلر) آدلی منظومه‌سیندن بیرپارچاسینی درج‌ائدیریک :

قوشلار قطار ـ قطارائللردن کئچر
بشرنسیل ـ نسیل دنیادئن کؤچر
انسانلیق گاه زهر،گاه شربت ایچر
ازل دن بئله‌دیر حکمی زمانین
دوگوملی بیر سری وار آسمانین

چرخینی قوردوقجا دؤورانین الی،
بعضا " آغلار،اولور بعضا " گولمه‌لی
انسانین ان بؤیوک عشقی ، املی
بعضا " اصلان کیمی چیرپینیردا ردا .
بعضا " ده غرق اولور فیرتانالاردا

دگیشـــیر سمتی‌نی دائما "صـولار
دگیشـــیرفکرلردؤنور دویغـولار
کائنات توتما ییـربیریئرده قرار
چارپیر سینه‌سینی قایالیقـــلارا
او گاه قیشاچیخیر گاهدا باهارا
دنیا بناسینی قوراندان بری
سعادت آدلانان او گؤزه‌ل پـری
گل !دئیه سسله‌میش قرینه‌لـری
یازیقلار اولسون کی هله انسانلیق
گلیب قووشمامیش اونا بیر آنلیـــق
ای دنیا گؤزه‌لی قاچمابشردن
انساندیر آییران خیری شردن
گل اونون عشقینی اوجوزتوتماسن
قلبی وار حسی وار هر محبتـــــین
قارالماز اولدوزی ابدیتـــــین
اؤلوم بیرابلیس دیرحیات بیرملک
وارلیغی ایزله‌ییرهئچلیک کؤلگه‌تک
ایشیق قارانلیقلا پنجه‌له‌شـه‌ره‌ک
یاشاتماق ایسته‌ییر جهاندا بیـزی
گونش سالاملاییر اراده‌میـــــزی
یامانلیق یاخشیلیق دورموش اوز- اوزه
دیلســـیز عصرلردن میراثدیر بیـزه
اسیر باهار یئلی قلب‌لریمیـــزه
لکن آرخاسینجا کفن گئیـــر قیش
طبیعت وارلیغا بئله قارغامیش(۱)
بیر بایرام سؤزی واربیرده‌کی ماتم
نشئه بیرعالم‌دیر غصه بیـر عالـم
حیات اؤز آتیـنی سورور دمـادم
اودلار ایچینـده ده هربیر منظره
گینه قانات وبریر دوشونجه لره

---

۱ ـ قارغیش ائله‌میش

گینه ده انسانین خیال شهری
گزیر فضالاری گؤک دنیزلری
سن ای سعادتین گؤزه‌ل سحری
آلقیشلا انسانین پاک عملینی
اوزات یئر اوزونه هنرالینی
زمان دور بشرین امدادینا گل
جسته بیر گؤزه‌لدیرهنرسیز عمل
هنر سؤیله‌دیگیم او قدرتلی‌ال
بوتون کائناتا قوی قانات وئرسین.
بشر کاروانینا اویول گؤسترسین
هنر قانات وئرسین تورپاغا ،داشا
دنیزلر چاتیلیب گلسین باش باشا
آزادلیق اوردوسی وارسین‌یئرباشا
هر ظفر داستانی یادگار اولسون .
اؤلوم تسلیم اولسون،حیات وارا ولسون
دنیایا بیر شهرت یارانمیشیق بیز
گونش چؤکمه میشدیر قارانلیقا دیز
قوی اؤلسون یامانلیق‌اوخائن‌بلیس
یاخشیلیق چاغیرسین هرقلبین نئیی
قورتاراق زنجیردن پرومته‌یی
فلاکت قوجالمیش قارتدیرا و کؤپک
اونون سوموکلری تئز چورویه‌جک
سعادت گنجلیک دیر آدی گله‌جک
اونون گؤزلرینده حیات عشقی وار
وارا ولسون گله‌جک !وارا ولسون باهار

" منه بئله سؤیله‌دیلر" منظومه‌سینی وطن محاربه‌سینده جبهه ده یارالانان بیر آذری عسکرینین صون سؤزلریندن الهام آلاراق یازمیشدیر یارالی عسکرصون نفسینده اونو درمان اتمک ایسته‌ین دوقتورونا بئله دئییر: دوقتور، ساغلیغیما گمانیم یوخدور ،بیلیره‌م‌کی، اؤله‌جگه‌م منه بیرلحظه امان وئر ،دینله‌منی صون نفسده :

قوی وورغونون سؤزلرینـــدن، بیر بنـــددئیم صون دفعه من
سن ده ائشیت بو نغمه‌نی قوی دولاشســین او عالمی:

ائل بیلیـــرکی، ســن منیم سن
یوردوم یووام مســکنیم سن
آنام دوغمـا وطـــنیم سن
آیریلارمی کؤنول جانـدان
آذربایجـان ! آذربایجـان!

دئییب بو صون سؤزلرینـی یومدی قارا گؤزلرینـی....

=+=+=+=+=+=+=+=+=+=+=

سلیمان رستم ـ ۱۹۰۶ـ نخی‌ایده باکی‌دا دمیرچی بیرعائلـه ده آنادان اولموشدور.عباس اوغلو رستمزاده سلیمان شمالی آذربایجانین ان گؤرکملی معاصرشاعرلریندندیر.سوویت حاکمیتی‌نین ایلک ایللرینـدن یارانماغا باشلایان انقلابی شعرین انکشافیندا بؤیوک رولو اولموش و پرولتار ادبیاتی تشکلاتینا رهبرلیک ائتمیش وآذربایجان سوویت شعری نین بایراقداری اولموشدور.

سلیمان رستم ایلک تحصیلینی سلیمان ثانی‌نین مدیراولدوغومکتبده اوخودوغو زامان شعر یازماغا باشلامیش و۱۹۲۳ ده یازدیغی"چیمنازخانم یوخودا دیر" آدلی بیر پرده‌لی پیئسی او زامان کلوبلاردا و"تنقیـد ـ تبلیغ " تئاترینـدا تاماشایا قویولموشدور.۱۹۲۵ دن صونرا "گنجایشچی" غزئتینده ایشله‌مگه باشلامیش وشعرلرینی او دؤورون غزئت ومجله‌لرینده منـتظم شکلده نشر ائتدیرمیشـدیر.

۱۹۲۷ ده قورولان "قیزیل قلم‌لر" تشکیلاتینا مسئول کاتب سئچیلمیش و روسیه پرولتار یازیچیلاری جمعیتی ایله یاخیندان مناسبت قورموشدور. " الم‌دن نشئه‌یه" آدلی ایلک شعرلری کتابی دا بو ایلده‌چاپدان چیخمیشـــدیر .

س .رستم یارادیجیلیقلا برابر تحصیلینه دوام ائتمیش ،اؤزونـون یازدیغینا گؤره ۱۹۲۵ ده پداگوژی تمایللی مکتبی بیتیرندن صـونرا باکی اونیورسیته‌سی نین شرق فاکولته‌سینده تحصیلینه دوام‌ائتمیش.

سلیمان رستم بوندان صونرا چوخ شعر کتابچالاری نشرائتمیـــش و " قاچاق نبی " پیئسینی یازمیشـــدیر.

صمدوورغون و م.راحیم‌له بیرلیکده شوتا روستاوئلی (Şota Rustaveli) نین (پلنگ دریسی گئیمیش پهلوان) منظومه‌سینی وتک لیک ده ده‌نظامی گنجه‌وی‌نین (سرلر خزینه‌سی)نی تورکی‌یه ترجمه ائتمیشدیر.

ایکینجی دنیا محاربه‌سی ایللرینده سوویت اوردوسوایله ایرانا گلمیش وبو صیرادا ایران آذربایجانی حیاتیندان آلدیغی انطباعلار لا بیر چوخ اثرلر یازمیشدیر. شاعرین بعضی اثرلری بیر صیرادیللره ترجمه ائدیلمیش وادبیات ساحه‌سینده‌کی خدمتلرینه گؤره لنین وقیرمیزی امک بایراغی نشانلاری آلمیش وامکدار اینجه‌صنعت خادمی وخلق شاعری فخری آدلارینی آلمیشدیر.

س. رستم گؤرکملی اجتماعی خادم کیمی مشهورا ولموش ودفعه‌لرله آذربایجان س س ر عالی شوراسینا نماینده سئچیلمیش واینديده اوچدؤره ده‌دن بری بوشورانین صدری وسوویت اتفاقی قهرمانی وخلق شاعری‌دیر.

یارادیجیلیغی ـ سلیمان رستم شاعرلیگه باشلادیغی زامان گل و بلبل دن دگیل، زحمتکش خلقین منافعینه خدمت ائده‌ن سوویت شعرینی یازیب، یئنی حیاتی قوران آدامларین ایشینی ومبارزه‌لرینی ترنم ائتمه لیدی ۱۹۲۵۰ ده " منیم شعریم" اثرینده شاعربوبارده بئله دئیردی:

منیم شعریم محیطین ایسته‌دیگی میوه‌دیر.
خلقیمیزین روحونو اوخشاراودلودیل‌ایله
اونون هرمصراعیندا بیردؤگونن اورهک وار
نه‌کیمسه‌یه یالوارار نه ده گوله، بولبوله

اجتماعی حیاتی ترنم ائده‌ن یئنی شعرآسانلیقلا انکشاف ائتمیردی. انقلابی آلقیشلایان وکهنه‌لیگه قارشی دوران بوشعرین دشمنلری ده‌واردی حتی بئله شعرباز انلاری استهزا ایله نفته، پامبوغا شعردئیه‌ن "آدلا ـ ندیریردیلار. سلیمان رستم گئچمیش حیاتین حسرتینی چکن ویئنی حیاتا گؤز یومان شاعرلری (بایقوش) آدلاندیریر واونلارا بئله خطاب ائدیردی

سنه ان صون جواب بودور مندن
توزلودور باخدیغین بوصون گؤزگو (آینه)
کیم کی ؤیله اؤترسه بیلسین کی
اونا بیرآد وئرهر ائلیم: بایقوش!

سلیمان رستم عینی زاماندا انسانپرور شاعر اولاراق اوزاقلاشلرده

آزادلیقدان محروم اولان زحمتکشلری دوشونور و اسن یئللر واسطه‌سیله اونلارا سلام‌گؤنده‌ریردی .شاعرخصوصا "شرقین مظلوم خلقلری‌نین حالینا آجییر و اونلاری انقلابا و عصیانا چاغیریردی .

س .رستم داخلی محاربه‌لرده رشادت‌گؤسته‌رن کومونیست‌گنج‌لری، اونلارین فداکارلیغی و وطنپرورلیگینی رومانتیک اسلوبدا تصویر ائتمیشدیر . " پارتیزان علی "منظومه‌سی‌نین قهرمانی بئله گنج‌لردندیر بو منظومه‌دن نمونه اولاراق ایکی بیتی درج ائدیریک :

آرتیق علی یوخدو، اونو قیرمیزی قان باسمیشدی
لکن واردی اونون جاندان سئودیگی بیر دوغرو یول
اوزاندیغی یاش‌تورپاغین اوزه‌رینده یازمیشدی
بارماغینی اؤز قانینا باتیراراق :"کومسومول" (گنج کومونیستلر)

" چاپایوف "شعرینده (۱۹۳۵) وطنداش محاربه‌سی‌نین افسانه‌وی قهرمانی ـ نیندان الهاملا دانیشان شاعر اوگونلر چاپایوفلا دؤیوشلرده اشتراک ائتمه‌مه‌سینه تاسف ائدیر .هئچ اولماسا شعرلریله چاپایوف کیمی‌دؤیوشکن اولماسینی آرزو ائدیر :

من بو ووروشمالاردا اولمادیم ، نه ائدیم کی...
نه اولاردی ، او بؤیوک گونلر ایچون دوغولسایدیم !
دوشوندوکجه چاپایوفی اؤز- اؤزومه دئدیم کی :
من ده شعرلریمله بیر چاپایوف اولسایدیم !

س .رستم قهرمان آتالارین عنعنه‌لرینه درین حرمت بسله‌ییر ،چاپایوف صورتینی جانلی وجاذب تصویر ائده‌رک گنج‌لرده اونا محبت اویادیر .

س .رستمین شعرلری‌نین اساس موضوع‌لاریندان بیری سوسیالیزم‌وشاعرین اساس قهرمانی خلق دیر .اونون شعرلرینده سوویت خلقی‌نین امگی، سئوینجی اؤز بدیعی افاده‌سینی تاپمیشدیر .

" گئجه‌نین رومانتیکاسی "،" باکی "،" خزرساحلینده "،"قارا قومون آق گونلری"،" دنیزده‌شهر" وباشقا لیریک شعرلرینده وطن تورپاغی‌نین سیماسینی دگیشدیره‌ن آداملاردان (خلق دن) بحث ائتمیشدیر .

"یاخشی‌یولداش "منظومه‌سینده (۱۹۳۴) س.رستم میل دوزونده (آرازین شمالیندا یئرآدی‌دیر) ،پامبوق جبهه‌سینده ایشله‌ین آداملارین یاشایيشینی قلمه آلمیشدیر .اثرین قهرمانی نیازشهردن ساوخوزا (دولتی‌اکین

وایش یئرلری)گلیب هوس له ایشه باشلایير .لکن شهرده قویوب گلدیگی آرواد ـ اوشاغین فکری اونو ناراحت ائدیب ایشدن سوووماسینا سبب اولور . هوس سیز ایشله ین نیازین آدی قیرمیزی لوحه دن چیخاریلیبه ،قارالوحه ـ یه سالینیر .یولداشلاریندان گئری قالدیغی ایچون جنایته ال آتیر و ییغدیغی پامبیغین چکیسینی(وزنینی) آرتیرماق ایچون اونا تورپاق قاتیر .تیازی یولداشلیق محکمه سینه وئریب مذمت ائدیرلر .بوندان خبر توتان آروادی گل خانم ساوخوزا گلیر و اری نین تقصیری نین سببینی اؤگره نیر و یاخشی بیر یولداش کیمی ساوخوزدا قالیب اوناکؤمک ائدیر و نیازین آدینی قارا لوحه دن سیلدیرمگه موفق اولور .شاعربوپوئما نی بئله بیتیریر :

گئچدی اون گون ،بیزه معلوم بؤیوک حادثه دن ،
داغ یارانمیشدی او پامبوق دولوصایی‌سیز کیسه دن
نیاز آرتیق قوجا صحرا دا دگیلدیر یالقیز ،
پارلاییر لوحه ده ، بیر باخ ،ایکی اولدوز :
گل خانم ، بیرده نیاز ،هرکسه معلوم ایکی آد...
بئله دیر بیزده حیات ! ...

س .رستمین شعری شوروی حیاتی نین گؤزگوسو (آینه سی)دیر .خلقین یاشاییشی،امگی، آرزولاری ومعنوی عالمی بو گؤزگوده اؤز عکسینی تاپیر دراماتورگیاسی ـ س .رستم ایلک درام اثری اولان "چیمنازخانم یوخودادیر" پیئسینی ۱۹۲۳ " تنقید تبلیغ" تئاترینداتاماشایاقویموشدور .

حاجی بابانظرلی ایله بیرلیکده یازدیغی " یانقین"پیئسی کنده صنفی مبارزه نین تصویرینه حضرائدیلمیش وصحنه ده موفقتیله تاماشایا قویولموشدور .

" قاناقان " پیئسینده آذربایجاندا شوروی حاکمیتی اوغروندا مبارزه نی تصویر ائتمیشدیر ."قاچاق نبی" (۴۰ ـ ۱۹۳۹) س .رستمین موفقیتلی پیئسی‌دیر . ۱۹ ـ ینجی عصرین صونلاریندا آذربایجاندا بیگ ـ لرین و چار ماموراری‌نین ظلمونه قارشی مبارزه آپاران قاچاق نبی بو تاریخی پیئسین اساس قهرمانیدیر .او یوخسول لارین حقوقونو مدافعه ائدن ،ظالم‌بیگ و چار ماموراریندان انتقام آلان وکندلی‌لره کؤمک ائدن خلق نماینده سی‌دیر .بواثرده اساس تضاد و کشمکشی کنده کی‌صنفی

مبارزه تشکیل ائدیر. ایلک پرده دن تا ماشاچی‌نین گؤزو قارشیسیندا بیر-بیرینه ضد ایکی عالم گؤسته ریلیر، بیرطرفده بیگ لرین (طهماسب بیگ، سلیم‌بیگ، محمودبیگ) ظلم و آزغینلیغی، اوبیرطرفده ده یوخسول کندلی-لرین (آلو کیشی، مرسل کیشی وسایره) نؤکرچیلیکده‌کئچن دیلنچی‌حیاتی.

بو صنفی ضدیت ده‌کی حق سیزلیگی حس ائدن نبی بئله دئییر:

نه ائده‌سن، دنیا، قان دنیا سیدیر بیگلرین تویودور، ائلین یاسیدیر

آلو کیشی‌نین اوغلو نبی آتاسی کیمی یوخسول بیرکندلی‌نین قیزی هجری (هاجرین آذری لهجه‌سینده‌کی تلفظی) سئویر. اما هجری زورلا ملکدار اوغلو سلیم‌بیگه وئریرلر. قوچاق هجر توی گونو گلینلیک پالتارینی اگنیندن چیخاریب، تفنگ گؤتورور و ملکدارلارا قارشی عصیان ائدن قاچاق نبی‌یه قوشولور. هجرنبی‌نین وفالی آروادی و ان یاخین کؤمکچیسی اولور.

نبی‌نین دسته‌سی اوزون زامان بیگلرین راحاتینی پوزور وجانلارینا قورخو سالیر، بیگ لره کؤمکه گلن چار قازاقلاریله وورووشور.

نبی عصیان ائتمیش تبریزلی‌لره کؤمکه گئده رکن یولداشلارینا بئله دئییر:

گئده‌ک دوستلار، گئده‌ک هئی آخین - آخین
دشمنی تبریزه قویمایاق یاخین!

تبریزلی‌لر قاچاق نبی‌نین و اونون یولداشلارینی محبت و طنطنه ایله قارشیلاییرلار. بئله‌لیک له قاچاق نبی‌نین فعالیت دایره‌سی گئنیش له‌ییر. اونونلا باجارا بیلمه‌ین بیگ لر حیله‌یه ال آتماغا واونو خیانتله اؤلدورمگه چالیشیرلار.

قاچاق نبی درامی تاریخی بیرواقعه‌دن بحث ائتسه‌ده معین بیر ایده‌اولوژی نقطه‌ٔ نظریندن قلمه‌آلینمیشدیر.

المدن نشئه‌یه - س. رستمین المدن نشئه‌یه آدلی ایلک شعرکتابی (۱۹۲۷) شاعرین ایلک یارادیجیلیق ایللری‌نین محصولودور. بورادا کی شعرلرا نقلابدان صونرا خلقین یاشاییشیندا وجوده گلن یئنی‌لیک لره حصر ائدیلمیشدیر.

شاعر بوکتابین مقدمه‌سینده المدن نشئه‌یه‌کئچمه‌سینی بئله ایضاح ائدیر: "ادبیات جبهه‌سینه ۲۳- نجی ایلده آتیلدیم. شعریمین ایلک گولوشو آغلاماق اولدو. ایل یاریم آغلادیم، سیزلادیم، صونرا لاریا واش یا واروس پرولتارشاعرلری‌نین اثرلرینی اوخوماغا باشلادیم. اونلارین اثرلری

منه اولدوقجا بؤیوک و ائیی (یاخشی) تاثیرباغیشلادی.....

آرتیق منیم شعرلریم‌گولومسه‌مگه باشلادی .اؤزوم ده کومسومول او- لدوغمدان شعرلریمده کومسومول حیاتی نین ترنمینه باشلادیم .حتی آچد- یغیمیز یئنی پرولتار جبهه‌سینده بیزه‌آغیرضربه‌لر ووران‌لارا شعرلریم له جواب وئردیم ،داها دوغروسو هجوم‌ائتدیم...معارض‌لریم‌نه‌دئییرلر- سه - دئسین لر ،توتدوغوم دوغرویولدان گئری دونمه‌یه‌جگیم‌وپرولتار ادبیاتی جبهه‌سینده وارلیغیملا چالیشاجاغام ،کوتله‌لریمیزین حیاتینی ترنمه باشلایان یئنی سازیمین تئللری آمینم‌کی،قیریلمایاجاقدیر".

اوزوم گولدو ،آتدیم‌آرتیق (دیگر)آغلاماغین داشینی
سیلدیم سئوینج یاییلیغیلا (دستمال)گؤزلریمین یاشینی
آرتیق ایندی صاغالمیشدیر اوره‌گیمین یاراسی
بودور سازیم یورولمادان چالیر شنلیک‌هاواسی !

الم‌دن نشئه‌یه شعرینی شاعر بو مصراعلارلا بیتیریر :

یئنی حیات باشلاییرکن اوزوموزه گولمه‌گه
گئچدیم آرتیق گوله- گوله من الم‌دن نشئه‌یه !
ایندی منیم شعریم بنزه‌ر بیرلکه‌سیز آینایا
اؤز عیبینی گؤره‌ر گنجلیک یاخشی باخارسا اونا
کؤنلوم گولر شعریم گولر حیات‌گولر ائل گولر
سئویج‌لرله چیرپینا راق سازیمداکی تئل گولر

بو شعر آذربایجان شوروی شعرینده سیاسی لیریکانین ان یاخشی‌نمونه- سی‌ایدی .ایکینجی دنیا محاربه‌سینده س .رستم"قهرمانین وصیتی"،"قا- فقاز اوردوسی"،"آند"،" ۴۱۶" کیمی اودلو شعرلرینی یازدی.بوشعرلرده خلقین وطنپرورلیگینی ،قهرمانلیغینی وانسانپرورلیگینی‌ترنم‌ائتمیشدیر

" آنا وپوچتالیون "،" وطن اوغلو"،" ایلدیریم" کیمی شعرلرینده جبهه آرخاسینداکی آداملارین بیرلیگینی ووطنی مدافعه‌ائتمک ایچون فداکارلیقلا چالیشمالارینی قلمه‌آلمیشدیر .محاربه‌ا شناسیندا سوویت‌آدا ملاری سوسیالیزم قوروجولوغونو یاریمچیق قویوب سوویت تورپاغینی قوروماق ایچون حربه گیرمیشدیلر .اونلارین ان بؤیوک آرزوسودشمنه‌غلبه چالماق و قوروجولوق ایشینه یئنی دن دوام ائتمک ایدی :

گون او گون اولسون کی، قورتارسین دعوا

داغیلسین بولودلار آچیلسین هوا
آلینسین دشمندن انتقام، قصاص
تورپاق نفس آلیب دینجه لسین بیرآز
بیر ده تاپدانماسین وطنین باغی
سیلینسین اوره‌کدن کؤنولدن آغی (زهر)
بیرده یئر اوزونده آخماسین قانلار
سئوینسین انسانلار گولسون انسانلار !

" آنا و پوچتالیون (پستچی) " ـ بوپیئس محاربه ایللرینده س .رستمین یازدیغی ان مشهورشعرلریندن بیری‌دیر (۱۹۴۲) .اثرین مرکزینده جبهه ده کی اوغلونون انتظارینی چکن بیرآنا صورتی وار دیر .آنا نین دردینی وا ولادینا اولان محبتینی بدیعی شکلده افاده ائدن بومنظومه دؤردحصه دن عبارتدیر :بیرینجی حصه ده اوغلوندان مکتوب گؤزله‌ین آنا نین نگرانچی لیغی واضطرابی تصویرا ولونور .دؤردآیدیر جبهه ده‌کی اوغلوندان مکتوب گلمیر ،حیاطلارینا گلن پستچی اوندان سوای هامیا مکتوب گتیریر .آنا ـ نین گؤزلری یولدادیر .شاعر نگران آنا نین باخیشینی بولودلوسمایه و گؤزلریندن آخان یاشی،ایلک باهار یاغیشینا اوخشادیر :

بولودلو سماء ایدی اونون دالقین باخیشی
گؤزلریندن یاغیردی بیرایلک باهار یاغیشی
قلبینده‌کی ایلک یارا تزه‌ایدی بو ایلکی‌ایدی
اونوبو حالا سالان نوباریدی ایلکی ایدی
قالخیردی یاتاغیندان دان یئری سؤکولنده
هر قاپی آچیلاندا هر قاپی دؤیولنده
دیکیلیردی آنا نین گؤزلری بیر نقطه یه
سئوینیردی اوغلومدان بلکه مکتوب وار ،دئیه

ایکینجی حصه ده پستچی ایله تانیش اولوروق .پستچی‌نی محله ده‌ها می تانییر و سئویر چونکی اوهامیا خوش‌خبرلر گتیریرحتی آنا یا داوقتی ایله خبرگتیرمیشدیر .دؤرد آیدان بری‌اوغلوندان مکتوب آلمایان آنا عصبی حالدا پستچی‌یه بئله‌دئییر : مکتوب اولماسا بیرده‌سن بوحیاطه گلمه !پستچی آنا نین دردینی آنلادیغی ایچون بیرسؤز دئمه‌ییب غمگین حالدا چیخیب گئدیروگونلرله بوحیاطه گلمیر .بوسفرآنا نین اضطرابی

داها دا آرتیر (اوچونجی حصه) .اوللر اؤز اوغلونون دردینی چکن آنا ایندی پستچی‌نین دردینی چکمگه واونون ایچون ناراحت اولماغا باشلا ـ یير .گؤره‌سن نه اولدو پستچی‌یه

بو قوجا پوچتالیون دا آنایا بیر درد اولدو
یولونو گؤزله‌مکدن هرگون گؤزو دؤرد اولدو
آنا دوشوندو " بلکه قلبینی قیردیم اونون "
بلکه بیر ماجرا وار باشیندا پوچتالیونون
بلکه اونون دا اوغلو قانلی دؤیوشلرده دیر
خسته‌دیر ، باخان یوخدور ،بلکه ده پوچتالیونا
ائولرینی بیلسئیدیم ،بیر باش چکردیم اونا

آنا پستچی‌یه دئدیگی آجی سؤزدن پشیمان اولور واییندی راضی‌دیر ، مکتوب‌گلمه‌سه‌ده پستچی گلسین چونکی اونون هرگلیشیندن اوغلونـــون عطری گلیـــر .

دؤردونجی حصه‌ده پستچی‌نین گینه‌ده بوقا پیدان گیردیگینی‌گؤرورو‌ک پستچی گتیردیگی مکتوبو آنایا وئریر وبوسؤزلری سؤیله‌یير :

بوندان نئچن گون اول مندن کوسن ، اینجی ین
مکتوب اولمسا بیرده بو ائوه گلمه ! دئیه‌ن
مرحمتلی ،محترم آنایادیر بو کاغیذ !

سلیمان رستم بومنظومه‌ده آناصورتینی سجیه‌وی (کارکتریستیک)جیزگی‌لرله ،بوتون طبیعی‌لیگی وحقیقی‌لیغیله ترسیم ائتمیشدیر .

جنوب شعرلری ـ سلیمان رستم ایکینجی دنیاحربی اثناسیندا سوویت اوردوسیله ایران آذربایجانینا گلمیش وبورادا بیرصیرا لیریک شعرلریازمیشدیر .بوشعرلر ایران آذربایجانینا ،تبریزین گؤزه‌للیگینه ، تاریخی کئچمیشینه ،خلقی‌نین آزادلیق یولوندا مبارزه‌سینه وقهرمانلیق نا حصر ائدیلمیشدیر .(اون ایکینجی تفنگ‌گلباهار ،تبریزیم‌وسایره)

تبریزیم عنوانلی شعری دیگر منظومه‌لریندن داها صمیمی وشـــعر باخیمیندان داها یوکسک دیر .شاعر بیرطرفدن تبریزلی قارداشلاریلـــه گؤروشدوگوندن سئویندیگی حالدا دیگر طرفدن بؤیوک تاریخی وشانلـــی کئچمیشی واسکی مدنیت اوجاغی اولان تبریزی باخیمسیز وگئری قالمیش وخلقینی ملی حق لردن محروم وآغیر بیروضعیتده گؤرور و کدرله‌نیـــر .

بو ایکی احساسین تاثیری آلتیندا تبریزیم شعرینی یازیر بونا رغمـــا "
سئویملی شهرله ایلک گؤروشونو توی ـ بایرام آدلاندیریر :

باخدیقجاهسئونه دویمایبرگؤزوم تبریزیم ،تبریزیم ،گؤزه ل تبریزیم
قویمارام یادلاری گیرسین قوینونا اذن وئر قولومو سالیم بوینونا
دردینه آشنا سرداشین گلیب

سن چیخدین قارشیما دوزلاچؤرک له باغیندان دردیگین گل له ،چیچک له
ایکیبه بؤلونمه ز صاف بیراورکله تبریزیم ،تبریزیم ،امان تبریزیم
یوخ اولسون باشیندان دومان تبریزیم

بلبل زار زارآغلار چمندن آیری انسان دئییب گولمه زوطندن آیری
جان نئجه یاشاسین بدندن آیری آچ اؤز اوزه گینیدانیش تبریزیم
اولوم دردلرینله تانیش تبـــــریزیم

قدرینی آیریلیق چکنلر بیلیر هجرینده گؤزیاشیتؤکنلر بیلیر
عمرونه قارانلیق چؤکنلربیلیر باغیندان گول چیچه ک دردیم تبریزیم
یئنه تازه له ندی دردیم تبـــــریزیم

بو آینا بولاقلار ،بو آینا سولار سودا آیاغینی یویان قارغو (نئی)لار
دوغولور گؤنلونده مین بیردویغولار سسله نیر کمانیم ،سازیم تبریزیـــم
ای منیم باهاریم ،یازیم تبـــــریزیم

نه قشنگ دیریول بویونجا سؤیودلر سؤیودلرین گؤلگه سینده ایگیدلـر
بابالاردان دینله ییرلرا ؤگود لر جوشوردا مارلاردا قانی تبـــــریزیم
یوخدور بومردلرین صانی ،تبـــــریزیم

آتیمی سینه نده چاپیب سورؤره م هرکئچن یولچویا (مسافره)سلام وئریرم
نه لرائشیدیره م ،نه لر گؤروره م نه دیربوقارانلیق گئجه تبـــریزیم
بونا نئجه دؤزوم ، نئجه ، تبـــــریزیم

آغلاسان آغلارام گولسن گولـــه رم یاشاسان یاشارام ،اؤلسن اؤله ره م
واریمی سنین له یاری بؤله ره م گل بیرده اوزوندن اؤپوم تبریزیم
باشینا گول چیچه ک سپیم تبـــــریزیم

نه دیرا ومعنالی درین باخیشلار نه دیرگؤزلریندن آخان یاغیشـــلار
نه دیر قلبینده کیپاییزلارقیشلار یتیم تک بوینونو بورماتبریزیـــم
ملول ـ ملول باخیب دورمـا تبـــریزیم

سنین چیچه گینه گولونه قربان منه قارداش دئیه ن دیلینه قربان

وطنینه قربان، ائلینه قربان باخدیقجا حسنونه اوتانیرگؤزوم
تبریزیم ،تبریزیم ، گؤزه‌ل تبریزیم
اذن وئرداغلارین باشینا چیخیم دریم‌اوزومودن بیرنئچه‌سالخیم
یئییب گیله ـ گیله‌حسنونه‌باخیم کؤنلوم قارتال کیمی‌اوچسون‌تبریزیم
الهام‌پری‌سینی قوجسون (قوجاقلاسین)تبریزیم
قشنگ قیزلارین وار ،گؤزه‌لیوپ یومری سنده مسکن سالیب گؤگرچین‌قمری
گؤروم‌اوزون اولسون اونلارین عمری گؤروم گلمه‌سین گؤزه تبریزیم
قولاق آس دئدیگیم سؤزه تبریزیم
ازلدن شاعرلریوردوسان اینان دؤشوندن سوت امن صایسیزقهرمان
یولوندا جانینی‌ائتمیشدی‌قربان گتیر اونلاری یادا تبریزیم
باش‌اگمه جلادا ،یادا ، تبریزیم
ستارخان اوبؤیوک سردار ملی اوآتش اوره‌کلی،اوآتش دیللی
افتدی آزادلیغی افلره بللی گل اونون یولوندان دؤنمه‌تبریزیم
دالقالان ، آلوولان، سؤنمه تبریزیم

شاعر تبریزی همیشه باشی اوجا ووقارلی گؤرمک ایسته‌یبر .تبریزین سیماسیندا آذربایجان خلقی‌نین بؤیوک بیرقسمینی ،اونون کئچمیشینی، بوگونونو وگله‌جگینی تصورائدیر ،قارداش وباجیلارین آیریلیق دردینی، قووشماق حسرتینی دریندن دویوروتبریزه‌اولان سئوگیسینی اوره‌کدن گلن گؤزه‌ل سؤزلریله افاده‌ائدیر .

شعرین دیلی‌ده دانیشیق دیلینه یاخین اولدوغوایچون لیریک قدرتی واوخوجوداکی تاثیری داها داآرتمیشدیر .

" تبریزیم"شعریندن باشقا س .رستمین جنوب موضوعونا حسرائدیلمش بیرصیرا لیریک شعرلری واردیر (جنوبلوقارداشیما ،دئمه ،زندان،اولمازوسایره)آیریجا نئچه کیچیک پوئما داجنوب ایچون یازمیشدیر (اون ـ ایکینجی تفنگ ،زندانداایشیق،معمارین فاجعه‌سی وسایره) .

" اون ایکینجی تفنگ " ۱۹۴۷ منظومه‌سینده زحمتکشلرین آزادلیق اوغروندا مبارزه‌سی تصویر اولونور .عصیان ائتمیش کندلی‌لرایران ژاندارملارینداان اون ایکی‌تفنگ غنیمت‌آلیروبو تفنگ لرله‌خاناقارشی مبارزه‌آپاریرلار .عصیانچیلاردان بیری اؤلنده قونداغی قیریلمیش تفنگی کیچیک اوغلو نریمانا وئریرو وصیت ائدیرکی بؤیوینده آتاسی‌نین

انتقامینی آلسین .پلیس عصیان ائتمیش کندلی‌لری توتوب تفنگ لری‌آلا-
ندا نریمان آتاسی‌نین وصیتینه گؤره اوتفنگی وئرمک ایسته‌میر ونئجه
اولورسا اولسون خان دان انتقام آلاجاغینی سؤیله‌یه‌یر .نریمان‌دان‌تفنگی
گوجله‌آلیرلار .قوجا بیرکندلی اوشاغا بئله‌تسلی وئریر :

دیله گلیب‌قوجا دئدی : هئچ غم‌یئمه نریمان
اونوتما کی بئله‌گئتمه‌ز بویاشاییش‌بو دوران
ایلک باهار مژده‌چیسی قارانقوشلار گلنده
قارانفیل لر ،یاسمن لر ،قیزیل گوللر گلنده
ایگید ائللر باش‌قالدیریب‌قوشولاندا عصیانا
داغلار داشلار لاله کیمی بویانا‌ندا آل قانا
ایگید بالاسن ده اوگون باشقا تفنگ تاپارسان
عصیان ائتمیش‌کوتله‌لرین ان اؤنونده چاپارسان
دردلی آنان یه‌هرله‌یه‌یر اوندا سنین آتینی
انتقاملا دوغرولدارسان اؤز مقدس آندینی !

جنوب موضوعو س .رستمین ان سئویملی موضوعلاریندا‌ندیر .شاعرین
دولت مکافاتینا لایق گؤرولموش "ایکی ساحل" کتابیندا‌کی شعرلرین چو-
خو بو موضوعا حصر ائدیلمیشدیر .(زندا‌ندا ایشیق ،صون خبر ،معمارین
فاجعه‌سی وسایره) .

شاعرین جنوب موضوعونا حصرائتدیکی(بیرمکتبین قاپی‌سیندا ،اوره‌گی-
مین تکجه‌دردی، وصال حسرتی،اویغرده کیمی)شعرلرینده ده‌آزادلیق
اوغروندا مبارزه‌یه چاغریش اساس موتیودیر .سلیمان رستم‌بیرچوخ‌شعر -
لرینده خصوصا "ایکی ساحل "کتابیندا‌کی‌شعرلرده آرازین اوتاییله بو
تاییتی مقایسه ائدیر و تاریخی ضرورت‌نتیجه‌سینده ایکی اؤلکه‌یه
آیریلمیش‌خلقین طالعلرینی شعردیلیله افاده‌ائدیر .صون اولاراق س .
رستمین وصیتی صایلان (یاسین عوضینه)شعرینی درج ائدیریک ، بو
شعرده شاعرین آیران آذربایجانی حقینده‌کی آرزولاری ،نسگیل لری
یانیقلی بیردیللە افاده ائدیلمیشدیر :

اوره‌گیمین یاخینلاری ،ائشیدین دیلگیمین یاخینلاری ائشیدین
ایللر یاما‌ن آرتیریربویاشیمی یاتئز ،یاگئچیئره‌قویسام‌باشیمی
نه‌آغلایین،نه‌ده‌فریاد قوپارین وعده‌نیزه‌عمل ائدین ،نهایت

منی آراز ساحلینه آپارین ایللردیرکی قلبیمده دیریوحسرت
مزاریمی اوتورپاقدا قازدیرین گؤزیاشیمدان یاراتمیشام بوچایی
منی اوزو تبریز ساری باسدیرین قبلهم اولسون آرازیمین اوتایی
آنجاق،یالنیز بیرجه بونوائتمه گؤزلریمین قاپاغینی اؤرتمه یین
افقلردن چکیلرکن سیس دومان بلکه بیرده قارا تورپاق آلتیندا
وصال گونو قارداشیمی گؤروم من منیم عزیزلریم،منیم دوستلاریم
ائله بیلمه یین کی کؤچوب گئدیرم یاریبا چاتیبدیر عمور باهاریم
بیرده خواهشیمی تکرارائدیرم: منیم بودنیادان کؤچدوگوم گونده
توتسون تابوتومدان اوتایلی ائللر یاسین عوضینه قبریم اوستونده
بیروصال ماهنیسی اوخوسون ائللر !

بو شعره جواب اولاراق ،معاصرشاعرلریمیزدن ح .م. ساوالان
(گلیرقولاغیما ایستکلی بیرسس دویورام کی یوسس قارداش سسی دیر .)
مطلع لی شعرینی یازمیشدیر .

سلیمان رستم استادشهریار ومرحوم" سهند"له مشاعره ائتمیشدیر. ایره لی ده شمال وجنوب آذربایجان معاصر شاعرلری نین مشاعره لرینی بیر یئرده نشر ائده جگیز .

منابع ومراجع :

۱ ـ آذربایجان ادبیات تاریخی . جلد ۲ . محمد عارف ـ حیدرحسینا وف باکی ۱۹۴۴
۲ ـ آذربایجان سوویت ادبیاتی تاریخی .جلد ۱ و ۲ محمد عارف ، ح . بابایوف . ق . قاسم زاده و ب . نبی اوف . آذربایجان س .س .ر علملر آکادمی یاسی نشریاتی .باکی ۱۹۶۷
۳ ـ ایگیرمینجی عصر آذربایجان ادبیاتی : میرجلال و ف . ج .حسینوف معارف نشریاتی .باکی ۱۹۶۹ .
۴ ـ یادا سال منی ، صمد وورغون .
۵ ـ صمد وورغون ـ سئچیلمیش اثرلری ۲۰ جلد .آذربایجان ادبیات نشریاتی باکی . ۱۹۷۶
۶ ـ سلیمان رستم . وطن نغمه لری .گنجلیک .باکی ۱۹۸۰
۷ ـ ادبیات ۱۰ ـ ۴ . عارف و پ خلیل اوف . معارف نشریاتی .باکو ۱۹۷۲

یازان :پروفسور- غلامحین بیگدلی

-۴-

۴ - تکریر - بیر بیت ده ویا بیرمصراعدا عینی سؤزون یئرینده تکرا - رینا تکریر دئیلیر. تکریرده شعره قوت وئره ن،اونو آخینتلی وقولاغا یاتان ائده ن عامل لردن بیری‌دیر .نسیمی شعرینده ان چوخ ایشله‌نیلمش بدیعی واسطه نوعو تکریردیر .دئمک اولارکی، نسیمی شعری‌نین بؤیوک بیر حصه‌سینده یا تکریر ویا مترادف سؤزلر ایشله‌نیلیر .نسیمی بوواسطه لر دن اونا گؤره چوخ استفاده ائدیرکی،تکریرهم فکری قوتلی وئرمگه هم‌ده شعری موسیقیلی وآهنگدار ائتمگه داهاآرتیق امکان وئریر.

فکریمیزی ثبوت ائتمک اوچون شاعرین اؤزسؤزلرینه استناد ائده‌ک:

ای عشقه گنه دئیه‌ن گنهکار ترک ایلمه زه‌م‌بن اول گناهی

عشقین گناه اولمادیقینی ثبوت ائتمگه چالیشان شاعر بیربیت ده اوچ دفعه تکریر اولاراق گناه سؤزو ایشله‌دیر .مشاهده ائدیلدیگی کیمی نه اینکی بوتکرارشعرین فورما ومضمونجا گؤزه‌للیگینه خلل یئتیرمیر، عکسینه شعری اولدوقجا آهنگدار ،قولاقاوا وره‌گه‌خوش گلن ائدیر.

وئرمزسنی مین جنت ومین حوره نسیمی

سن عاشقه هم جنت وهم حورجنان سن

بوشعرین فورماسینا نظرسالدیقدا گؤروروک صنعتکار بوبیت ده سن وجنت سؤزلرینی اوچ دفعه ،مین ،هم‌وحور سؤزلرینی ایکی‌دفعه تکریر اولاراق ایشلتمیشدیر .همی‌ده معشوقه‌نی مین دفعه جنت دن واوراداکی حوری دن اوستون توتماسی گؤزه‌ل مبالغه‌دیر...

بحر فناده فانی اول، گؤرکی، نه خوش حیات اولور

آب حیات ایمیش فناگرچه آدی ممات دیر

مسلک اوغروندا ،محروم ومظلوم خلق سعادتی یولوندا قهرمانجاسینا مبارزه‌لرده فنا اولوب ،قربان اولماقی نسیمی دؤنه- دؤنه تکرارائتد یگی کیمی.یوخاریداکی بیتین ده ده‌شرفلی اؤلومو ،خلق یولوندا شهید اولماقی ابدی یاشاماق ودیریلیک سویو ایچمک کیمی قیمتله‌ندیریر. دئمه‌لی بوبیتده فورما تکریرلریندن علاوه نسیمی‌نین فکری ده‌تکریر

اولونور .مصراعلارین فورما بدیعی‌لیک خصوصیتلرینه دقت یئتیردیکده گؤروروک کی،بؤیوک سؤز استادی نسیمی ایکیجه مصراعدا اوچ دفعه فنا سؤزونو ،ایکی دفعه اول وحیات سؤزلرینی تکریر اولاراق ایشلتمیشدیر . همیده حیات سؤزوایله ممات سؤزلرینی تضاد فورماسیندا ایشله‌نیلمه‌سی شعرین جاذبه تاثیرینی داها دا آرتیرمیشدیر .

بن ده صنیر ایکی جهان ، بن‌ده جهانا صیغمزم
گوهر لامکان بنم ،کون ومکانا صیغمزم

انسان خلقتین مقصد وغایه‌سی اولدوقونو ،کائناتین یارانما سببی‌واوـ نون آپاریجی قوه‌سی اولماسینی درک ائدن نسیمی ،انسان وانسانیـــن منلیگینی وعظمتینی دنیادان وکائناتدان دا اوستون توتور . انسانین بؤیوک ،نامحدود و یارادیلمیش سری و مقصدی اولدوقو ،نسیمی شعرنین اساس موضوع و مضمونونو تشکیل ائدیر .نسیمی بشری یئراوزونده آللهین نائیبی،نماینده‌سی و مظهری کیمی بیان ائده‌رک ،آللهی قوه‌تین رمزی، نمایش ائتدیره‌نی آدلاندیریر .اوانسانی یئرکره‌سی اوزه‌رینده موقتی اولاراق یاشایب ،تؤره‌دیب ،قوران .صونرادا ابدیته ،کله ،واحده ،مبداء وخالقه قووشان موجود آدلاندیریر .اونو روحو کلون بیر جزوو و عقل کلون مظهری ونهایت تصفیه اولدوقدان صونرا گدیب منشاء وکلّه‌قووشان بیر مخلوق آدلاریریر .یئراوزونده خالقین ولی‌سی وجانشینی اولدوقونو سؤیلویور ...

صنعتکارلیق باخیمیندان یوخاریداکی بیتی گؤزدن کئچیرنده گؤرو روک کی، بورادا بن سؤزو اوچ دفعه ، جهان و مکان وصیغمز سؤزلری‌نین هره‌سی ایکی‌دفعه تکریر ائدیلیر .صیغروصیغمز ، مکان ولامکان سؤزلـــری تضاددیرلار .بوتون بونلارلا یاناشی نسیمی‌نین بو جهانا صیغماسی و ایکی جهانین نسیمی‌ده صیغماسی فکری نه‌قدر بؤیوک مبالغه‌دیر . کونو مکان سؤزلری مترادف کلمه‌لریعنی مراعات النظیردیر

صورته باخ و معنی‌یه ، صورت ایچینده تانی کیم
جسمله جان بنم ولی جسمله جانه صیغمزم

بوبیت ده ده صورت ،جسم‌وجان سؤزلری‌نین هربیریسی ایکی دفعه تکریر اولونور ،صورت ایله معنی،جسم ایله‌جان سؤزلری تضادفورماسیندا ایشله‌نیلیـــر .

آشاغیداکی بیت ده‌کی بدیعی خصوصیت لره دقت یئتیره‌ک :

مکان سیز اولدو نسیمی مکانی یوخدور اونون
مکانا صیغمایان اول بی‌مکان مکانی نه دَر

تکجه مکان سؤزو بیر بیت ده بئش دفعه تکریر صورتینده ایشله‌نیلیر. مکان لا بیمکان سؤزلری تضاد فورماسیندا تطبیق اولونور. دؤردحصه‌یه بؤلونن بو بیتین بیرینجی مصراع‌سی‌نین باشلانقیجیندا ایشله‌نیلن مکان سؤزو، ایکینجی مصراع‌نین هم‌اولینده هم‌ده آخرینده تکرار اولونو بودا علم‌بدیعین ردالعجز علی‌الصدر آدلاندیردیقی بدیعی‌واسطه‌لرین بیرنوعو دور . آشاغیداکی بیت‌لرده‌نسیمی بیرچوخ تکریرلرایشلتمیشدیر :

معدن روح اگر دئسم لب‌لرینه عجب دگیل
جوهری جوهری بیلر، سن بنه‌صور بوجوهری

*

اسرار کنت‌کنزه هرسینه محرم اولماز
آدم گره‌ک بو سره محرم، کی محرم اولدور

*

جهانی ترک ائدیب بئزدیم جهاندان
جهان اولدوم، جهان اولدوم جهان دان

*

ازلده قیلمیشام عشقینله پیمان
بوتون پیمان، سینیق پیمان گره‌کمز

*

نقش نگارینی اوزون بن ده مصور ایله‌دی
بن بو نگار و نقشله، نقش ونگارایچینده‌یم

*

ای حسرتین زرایله گهر، ایسته معرفت
انسان دامعرفت‌گهر و زر دگیل می‌دیر ؟

*

دینله گل بو سؤزو کی، جاندیر سؤز
عالی و آسمان مکاندیر سؤز

*

سن بنه دلبر یئته‌رسن اوزگه‌لر یارا ولماسین
بیر اولور یار ایکی اولماز، ایکی‌زینهارا ولماسین

*

صورما عشقین قیل وقالین هر فقیه وشیخه‌کیم
بیلمه‌دی دیوان عشقین قیل و قالی بنده‌دیر
دئدی زاهد بنه* کیم سئومه خوبی
خطادیر زاهدین فکری، خطادیر

اسیر اولمایان حسنونه آدمین حجردیر ، حجردیر ،حجردیر ،حجر

۵ ـ تشبیه یا بنزه‌تمه

نسیمی یارادیجیلیغیندا بدیعی صنعتکارلیق واسطه‌لریندن اولان تشبیه ،یا بنزه‌تمه‌دن کلی مقداردا استفاده ائتمیشدیر .عمومیتله تشبیه سؤز ملکونون دب ده اولان بدیعی زینتلریندن ان یاراشیقلی‌لاریندان سایبلیر .او صنعت سارایندن ان محکم دیرک لریندن بیریدیر .

بیز کلاسیک شعریمیزده رنگارنگ تشبیه‌لره راست گلیریک ،شعر صنعتیمیزده مطلق تشبیه ،مفصل تشبیه ،مشروط تشبیه ،اضمارتشبیه تصویت تشبیه ، عکس تشبیه وسایره‌نی گؤروروک ،تشبیه‌لرده بنزه‌ین ،بنزه‌دیلن بنزه‌مه‌قوشماسی وبنزه‌مه‌صفتی اولارسا اونا مفصل یعنی تام یاتمام تشبیه دئیلیر : مثلا" اوطاق تندیرکیمی ایستی‌دیر .دوکان کوره کیمی یانیر .بوجمله‌لرده لازم اولان دؤرد رکنون دؤردو ده موجود دور .بونا گؤره ده اونا تمام تشبیه دئیلیر : اوطاق بنزین ،تندیر بنزه‌دیلن ، کیمی بنزه‌تمه قوشماسی، ایستی دیر بنزه‌تمه صفتی‌دیر .بنزه‌تمه‌نی‌داها شدتلی ائتمک داها قوتلی دئمک اوچون ،تاثیرینی آرتیرماق اوچون یوخاریدا آدلارینی چکدیگیمیز دؤرد رکنون بعضیسی آتیلیر مثلا" دئین‌ده‌کی اوطاق جهنم‌دیر .بیز بورادا مطلق بنزه‌تمه یاراتمیش اولوروق

نسیمی ده یئری گلدیکجه بوگؤزه‌ل بدیعی واسطه‌دن یئرلی‌ـ یئرینده استفاده ائدیر .نسیمی ده دیگر مشهور کلاسیک صنعتکارلارکیمی دوداغی لعله ،دیشی اینجیه ،قاشی کمانا ،کیریگی اوخا ،بویو سروه ،زلفوسنبله ، آغزی غنچه‌یه بنزه‌دیر .بونلارلا یاناشی اؤز دؤورونه ،اؤز زمانه‌سینه نسبت یئنی واورژینال تشبیه‌لر یارادیر .بیر چوخ اصیل بنزه‌تمه‌لر ایشله‌دیر . مثاللارا گئچک :

لعل و عقیق اینجینی ساچارام آلتون اوستونه ،
گؤر کی،گؤزومدن اوش نئجه بزم نثارایچینده‌یم

زمانین آغیر تضیقینه معروض قالان ،ان آغیر مبارزه میدانی‌واولو دیریم دؤیوشلریندن قورخمادان اؤز دردینی اونودوب خلق وایینا قالان گئنیش مظلوم کوتله‌لرین دردینی چکیب قایغیسینا قالان نسیمی،عصرنین دؤنمز و اگیلمز قهرمانی اولماسی‌ایله یاناشی بعضا "ده‌مظلوم‌انسانلار

آجیناجاقلی حیاتی اوچون گؤزیاشلاری نشارائدیر .بو ،اونون یانار ،قا ـ ینار اوره‌گینه بیرنوع تسلی‌دیر .شاعریوخاریداکی بیتده گؤزلرینـــدن قان یاش‌آخیتماسینی سؤیله‌مک ایسته‌یبر .آنجاق بونو ساده وعادی‌دیل ـ له یوخ، یوکسک صنعتکارلیقلا سوسلنمیش ،بدیعی دیل وگؤزه‌ل کلامـــــلا افاده ائدیر .شاعربورادا اؤز ساری بنیزینی قیزیلا ـ آلتونا ،گؤزلرین دن آخیتدیقی قانلی یاشی عقیق واینجی دنه‌لرینه‌تشبیه‌ائدیر .همـــی‌ده شاعرین لعل ،عقیق واینجی دئیب‌گؤزیاشی دئمه‌مه‌سی استعاره‌دیر ،اؤزو ده اصیل واورژینال بیراستعاره‌دیر .یاخودبنیز یئرینه آلتون ایشلتمه سی نه‌قدرگؤزه‌ل واصیل بیراستعاره‌دیر .گؤر سؤزونو ده بورادا خطـــاب شکلینده ایشلتمیشدیر...

یاناق اوزره‌ساچین طاووسه‌بنزه‌ر کی،سیری‌جنت الماء وایه‌دوشموش

بوبیتده گؤزه‌لین ساچینین طاووسا بنزه‌دیب ،اونون یاناقلاری‌نین جنت الماء وایه اوخشاتماسی نه‌قدریاراشیقلی بنزه‌تمه (تشبیه) دیـر . شاعرین ایشلتدیگی بنزه‌تمه‌لرا ولدوقجا گؤزه‌ل یئرینده‌اصیل وشاعرانه دیر .بلکه‌ده اوزامانا قدرکیمسه کلاسیک لردن گؤزه‌لین صورتینی‌بهشته وساچلارینی طاووسا بنزه‌تمه‌میشدی .بورادا ساچ،جانسیز وآیاقسیز اولان بیرموجودگؤزه‌لین آل یاناقلاری اوزه‌رینده سیرائدیروبونادا تشخیـــص دئیلیر ،چونکی جانسیز توک ،جانلی‌نین وظیفه‌سینی یئرینه‌یئتیریـــر و حرکت ائدیر .اؤزوده طاووس یئریشی یئریبر...

آشاغیداکی بیتـــه دقت یتیره‌ک :

لب‌لعلین فراقیندان بنیم حالیمی صور اوندان
نظر قیل اوزومه گؤرکیـم عیاندیر کهربا سیندان

بومصراع‌دا نسیمی لبی لعله ،اوزو ـ کهربایه بنزه‌دیر وبوتشبـــیه لرده چوخ شاعرانه‌دیر .نظرقیل گؤر سؤزلری ده مترادف‌سؤزلردیر .شاعر سئوگیلی‌نین فراقیندان آلدیقی تاثراتی واوغرادیقی‌الم‌وکدری نمـایش ائتدیرمک اوچون بنزینی کهربایا بنزه‌تمک له‌نه‌قدر عذاب چکدیگیـــنی بیلدیردیگی حالدا ،گؤزه‌لین ده گؤزه‌للیک مقدارینی تجسم ائتدیرمـــک اوچون اونون دوداقلارینی لعله‌بنزه‌تمیشدیر .بوکیمی گؤزه‌ل بنزه‌تمه‌و یاراشیقلی تشبیهلرین ایشلتمه‌سی‌ایله‌شعرین تاثیرقوه‌تینی قات ـ قات آرتیرمیش‌اولور . دیگر بیربیتـــه نظر یئتیره‌ک :

عمرومون صبحی اوزون دور ،بختمین شامی ساچین
گئتمه ای دلبر گؤزومدن صبحی‌می شام ایله مه

بوبیتده ده‌نسیمی بیرچوخ بدیعی واسطه‌لردن استادلیقلا وصون‌درجه مهارت وباجاریقلا استفاده ائتمیشدیر .اؤز خوشبخت اولماقینی سئوگیلی سی‌نین الینده ووصالیندا گؤره‌ن شاعر بورادا دا ایشلتدیگی گؤزه‌ل بنز تمه‌لر وباشقابدیعی واسطه‌لرواسطه‌سی‌ایله اؤز شعرینی‌نه‌قدر آهنگدار ، تاثیرلی وقوتلی ائتمیشدیر .یاری‌نین اوزونو آجیلان سحره ،بوسحری عمرونون صبحونه بنزه‌دن شاعر ،گؤزه‌لین قاراساچلارینی داشاما ،ظلمته بنزه‌دیر ،گؤرون بوتشبیه‌لرده نه‌گؤزه‌ل ضدیت یارانیر .شاعرآرزوائدیرکی همیشه اونون وصالی ایله عمروگونشلی صاباحلارا گئچسین ،چونکی دلبرین فراقی عاشقین گوندوزونو قارانلیق گئجه‌ائده‌ن ،قاطی بیرظلمته‌یؤنلدمک کیمی دیر .بوبیتده اوزوصبحه ،ساچی شاما بنزه‌تمک گؤزه‌ل تشبیه‌دیر . صبح وشام‌سؤزلری تضاددیر .بیرینجی مصراعدا ایکی حمله‌یه‌بؤلونورکی ، اونون ترکیب‌حصه‌لری هم‌آهنگ ،هم‌وزن وبرابرهجالی دیر .بونا ترصیع دئییلیر . یاخود بو شعرده

شاما بنزه‌تدیلرقاراساچینی عارضین نورونا سحردئدیلر

نسیمی گؤزه‌لین قاراساچلاری‌نین شاما (ظلمته‌ـ آخشاما) ،اوزونون نورونو سحره‌بنزه‌دیلمه‌سینه‌راضی دگیلدیر .اومبالغه‌لی بوتشبیهی بئله بیرنوع سئوگیلی‌سی‌نین شانینه لایق اولمایان بنزه‌تمه‌کیمی‌قیمت‌له‌ندیریر .اعتراض‌لحنی ایله فکرینی بیان ائدیر .هرحالدا گؤزه‌لین قاراساچلارین شاما ،نورلوعارضی‌نین سحره تشبیه‌ائدیلمه‌سی گؤزه‌ل واورژینال دیر .شام وسحرسؤزلری تضاد تشکیل ائدیر .ظلمت ایله (قارا)سحرده‌تضاد فورماسیندا ایشله‌نیلمیش مفهوملاردیر .بیرینجی مصراعدابوتؤولوکده تعجب‌شکلینده افاده اولونموشدو .

شب یلدا دوزار ساچین گئجه‌سی صورتین بدرینه قمردئدیلر

بیلدیگمیز کیمی یلدا گئجه‌سی ایلین ان قارانلیق وان اوزون‌گئجه سی‌دیر .بدر ده ۱۴ گئجه‌لیک آی دئمکدیر .سئوگیلیسینی حدیندن آرتیق سئویب پرستش ائدن شاعرحتی بوکیمی تشبیه‌لرله‌بئله‌راضیلاشمیر ،سئوگیلی سی نین قارا اوزون ساچلاری‌نین یلدا گئجه‌سینه ،گؤیچک صورتینی سه بدرله‌نمیش‌آیاتشبیه ائدیلمه‌سینه بئله‌ناراضیلیق گؤزوایله باخیب ،

داها دوغروسو معشوقه‌سی‌نین جمالینی بدردن (۱۴ ـ گئجه‌لیک آیدان) ده ایشیقلی ،گؤزه‌ل ،قوللاج ساچلارینی بئله‌یلدا گئجه‌سیندن قارا واوزون حساب ائدیر .گؤرورسونوزکی،نسیمی شعرینده اینجه ،اصیل وماراقلی‌تشبیه لرومبالغه‌لرایشله‌دیلمیشدیر .هربیربدیعی صنعت واسطه‌سی نه‌قدر یئرلی یئرینده تطبیق ائدیلمیشدیر .

کیرپگین اوخونا قاشین یاینا عاشقین سینه‌سین سپردئدیلر

نسیمی شعرینده یوزلرله‌بوکیمی بدیعی صنعتکارلیق واسطه‌لریله دولو شعرلر واردیر .

۶ ـ بدیعی تعیین /اپیتت/ ـ بدیعی تعیین تشبیهین نوعلرینددیر بدیعی تعیینده تصویرائدیلن شخصین یاشی نین اساس جیزگی وعلامتلری سجیه وصفتلری داها قاباریق وئریلیر .اونلارداها آیدین جلوه‌لندیریلیر . شرق بدیعی ادبیاتی‌نین بوتون کلاسیک لرینده اولدوقوکیمی نسیمی‌شعرـ ینده ده بدیعی تعیین لره‌لازمی قدریئروئریلیر .بدیعی واسطه‌نین بو نوعوندن ده‌یئرلی ـ یئرینده استفاده اولونور .

یارب اول مشگین سلاسل کیم نقاب اولموش گوله
مشک تاتاری دئییم یاسنبل ترده نمی‌دیر

یوخاریداکی بیتده مشگین سلاسل،مشک تاتاری وسنبل ترسؤزلری بدیعی تعیین دیر .شعری بدیعی جهتدن داها داقوت‌له‌ندیریر .

مشکین ساچین زنجیرینه وئردی نسیمی گؤنلونو
آیریق نه حاجتدیر اونا زنجیروزندان،قنده‌سن ؟

یاخود : لعل لبین حدیثینی ائشیده‌لیدن ای صنم
سجده ائده‌ر ملک کیمی سجده‌سی قدس ناره‌دیر

بوبیت‌لرده مشگین ساچ ،لعل لب گؤزه‌ل بدیعی تعیین‌لردیر .نسیمی شعرینده ایسته‌نیلن قدربدیعی تعیین موجود دور .

۷ ـ استعاره ـ استعاره بیرطرفلی تشبیه‌دیر ،بورج آلماق معناسیندادیر .بنزه‌یه‌نین وبنزه‌دیله‌نین اؤزونون عوضینه اونون صفتی یاخصوصیتنی عوض ائدن سؤزه دئیلیر .همین خصوصیتین نه‌یه‌عایدولدوقو آسانلیقلا آنلاشیلیر .مثلا" لعل ومرجان سؤزلرینی گؤزلین دیش دودافی یئرینه ایشله‌دیر دیش دوداغین آدینی چکمیرلر .یاخوددردانه‌سؤزونو گؤزون آخان یاش یئرینه ،نرگس سؤزونو گؤزیئرینه واوخ کلمه‌سینی کیپریک یئرینه ایشله‌دیرلروسایره .بونا استعاره‌دئیلیر .

بوتون شرقده دب اولدوقو کیمی آذربایجان کلاسیک لری‌نین ده‌شعر لرینده استعاره‌چوخ ایشله‌دیلمیشدیر .بوحقده مستقل اثرلربازیلمیش،

جدی تدقیقی ملاحظه‌لرسؤیله‌نیلمیشدیر .هله چوخ ـ چوخ بوندان قاباق تورک عالم‌لرینده‌ن لومحمد وسمرقندی کیمی عالم‌لرا ستعاره حقیقده خصوصی اثرلرین مؤلفی اولموشلار .

استعاره‌اساس اعتباری‌ایله‌مجازلاردان دوزه‌لیر ،یعنی استعاره‌مجازین بیرنوعودور .نسیمی ده اؤز شعرلرینده بوبدیعی واسطه‌نوعوندن بؤل ـ بول،اؤزوده چوخ مهارت وباجاریقلا استفاده‌ائتمیشدیر .

مثاللارا کئچک :

لعل ومرجانین گؤزومدن آخدیریر دردانه‌لر

گؤر بو انعامی بنه کیم لعل‌ایله مرجان ائده‌ر

بیرینجی مصراعداکی لعل ومرجان گؤزه‌لیین دیش ودوداغی یئرینده استعاره‌شکلینده‌ایشله‌دیلمیشدیر .ائله‌جه‌ده دردانه‌سؤزو عاشقین گؤز یاشلاری عوضینه مستعارشکلینده استفاده اولونموشدور .ایکینجی‌مصراعدا کی لعل ومرجان کلمه‌لری جناس فورماسیندا ایشله‌دیلمیشدیر .گؤزون دردانه آخدیرماقی دامبالغه‌دیر .بیرینجی‌مصراعین اولینده‌کی لعل ومرجان سؤزونون ایکینجی مصراعی‌نین صونونا کئچمه‌سی ده ردالعجزعلی الصدر دن عبارت دیر .

یارب اول نرگس ده‌ن اؤزگه‌کیمسه بیمار اولماسین

شرق ادبیاتیندا نرگس گؤزلری‌نین خمارلیقی وبیمارلیقی صفتی‌ایله بیان ائدیلیر .آنجاق نسیمی بومصراعدا یازدا آچیلان نرگس چیچه‌گینی یوخ،استعاری شکلده اولاراق نظرده توتدوقو گؤزه‌لیین گؤزونو نظرده توتوب اونون بیمار اولماسینی مجازی معنادا ترنم ائتمیشدیر .چونکی حقیقت ده‌شاعر گؤزه‌لیین نرگسه بنزه‌ر گؤزلری‌نین دوغرودان‌دا بیمار اولماسینی یوخ،اونون سوزگون ،خمار،شوخ وجلب ائدیجی اولدوقونو دیلمه‌یشدیر .گؤروندوگو کیمی شاعربیرجه‌مصراعدا بئله بونجا گؤزل تشبیه ویاراشیقلی استعاره‌ایشله‌ده‌بیلمیشدیر .

طره‌لرین فکرینه‌دوشدو گونول فکرینی‌گؤرکیم‌نه‌پریشانه‌دیر .

طره‌ساچ یئرینه ایشله‌نن مستعارسؤزدور .شاعرساچین آدینی چکمه‌دن بیر طرفلی بنزه‌تمه‌واسطه‌سی‌ایله‌نه‌سؤیله‌مک ایسته‌دیگینی بیلدیریر .بیتده کی فکر سؤزو ایکی دفعه‌ایشله‌نیلدیگینه گؤره‌تکریردیر .پریشان سؤزو فکره اسناد ائدیلسه‌ده طره (زلف)نین پریشانلیقینی ترنم‌ائده‌ن بیر

بنزه تمه دیر .فکرینه ،نه ،پرنیشانه سؤزلری بیتده داخلی قافیه لرا ولما سا
لار داگینه ده شعرین آخینتیلی (روان) ،موسیقیلی،موزون وسلیس اولما ـ
سی اوچون گؤزه ل واسطه وافاده دیر .

لعل نابین چشمه سینده آب حیوان گیزلی‌دیر
درج یاقوتینده ای جان در ومرجان گیزلی‌دیر

شاعرمادی عشق ودنیوی محبت موتیوی‌ایله دولو اولان بوشعرین ده
گؤزه لین آغیز ،دیش دوداقلاری‌نین صون درجه گؤزه ل،یاراشیقلی متناسب
وسئوگی یارادان اولدوقونو ترنم‌ائتمک ایسته‌یر .او ،دوداغین آدینی
چکمه‌دن لعل ناب سؤزو ایشله‌تمک له‌گؤزه ل استعاره واسطه‌سیندن استفاده
ائده‌رک گؤزه لین عقیق کیمی قیرمیزی بال دوداغینی ترنم‌ائدیر .درج ـ
یاقوت (یاقوت قوتوسو)دئمک له مستعاراً "گؤزه لین آغزینی‌وآغزیندا کی
صدف دیشلرینی‌افاده ائتمیش اولور .شاعرین گؤزه لین آغزینی‌دیریلیک
سویو چشمه‌سینه ،دیشینی صدفه دوداقلارینی مرجانا بنزه‌تمه‌سی‌ده یاراشیق
لی‌بدیعی مبالغه دیر .گیزلی سؤزوایکی دفعه‌تکریرائدیلسه‌ده شعرین‌گؤزل
لیگنه‌زیان وئرمیر ،آب حیوان،ایجان ودرومرجان سؤزلری نه‌قدر شعرین
وزنینی وآهنگینی اوینا‌ق واوره‌گه یاتان ائتمیشدیر .

دوشمه‌ز خمارین رنجینه وحدت مئیندن تاابد
شول مست حق کیم‌ساقیسی‌اول نرگس مستانه دیر

خمارونرگس سؤزلری بوبیتده استعاره‌اولاراق گؤزیئرینده‌ایشله‌دیلر
وحدت مئی سؤزو مجازی معنادا ایشله‌نیلیرچونکی‌وحدت کیمی مجرد بیر
شئی‌کی مئی اولا بیلمزکی مست ائدیجی ده‌اولسون .گؤزیئرینه‌ایشله‌د ـ
یلمیش نرگسین ده ساقیا بنزه‌دیلمه‌سی یئنه‌ده مجازی معنادا‌سؤیله ـ
نیلمیشدیر .مست ومستانه‌سؤزلرینه‌اشتقاق صنعتی دئیلیر .بیرکؤکدن‌اولان
سؤز مختلف شکلده‌ایشله‌نیلمیشدیر .

دون (گئجه) و گون ایکی گؤزومده‌ن آخیدار انا ردانه
انار دانه‌گؤز یاشی یئرینه‌استعاره‌شکلینده‌ایشله‌دیلمیشدیر .

قاراسنبلون نقابی کی حجابی دوشموش آیه
گؤتورای صنم‌اوزونده‌ن کی،نسیمی اودایاندی

بوراداقاراسنبل مستعاری اولاراق ساچ یئرینه ،بوخیالی ساچین‌اوزو
ده نقابا تشبیه‌اولونموشدور .صنمین اوزویئرینه‌ده بیرینجی‌مصراعی‌نین

صونوندا استعاری اولاراق آی ایشله نیلمیشدیر .نسیمی گؤزه له سؤیله ییر کی ساچلارینی اوزوندن کنارا ئت تا آی جمالینی گؤروم وفراق اودونا یانماییم .آنجاق بدیعی نوع واسطه لریندن استفاده ائدن شاعر بوفکرینی نه قدر ده گؤزه ل بیان ائده بیلمیشدیر .

گؤزه لین اوزونه باخماق دیله مزفقیه وصوفی
گؤزو کورلارین نصیبی بوگونشدن اول قدردیر

*

قاچان کی سنبل زلفون نقابی آیه دوشه ر
قمر سحابه گیره ر آفتابه سایه دوشه ر

بورادا آی سؤزو استعاره شکلینده گؤزه لین اؤزونو عوض ائدیر .زلف سنبله تشبیه اولونور .گؤزه لین زلفونون نقابی آی اوزونه دوشمه سی ایله قمرین سحابه گیرمه سی یعنی آیین بولود آلتیندا گیزلنمه سی مقایسه اولونور .صنعتکار شاعر گؤزه لین اوزونو ساچلاری ایله اؤرتمه سیندن آلدیغی نتیجه ،یعنی آیین بولود آلتیندا گیزلنمه سی ایله ده کفایت لنمه یب ،بوحادثه دن گونش اوزه رینه لکه دوشمه دن سؤز آچیر،دئمه لی گؤزه لین اؤزونو ساچی اؤرتمه سی،آیین توتولماسینا ،گونشین لکه لنمه سینه سبب اولور .بیرسؤزله آی لاگونشی بئله گؤزه لین مثل سیزجمالیندان اوتاندیریر .همی ده شاعرین فکرینجه آیادا ـ گؤنشه ده ایشیق وئره ن گؤزه لین (انسانین)جمالی نین نورودور .گؤرون نسیمی انسان حقینده نه یوکسک فکرده اولوب ،اونون بوافاده سی نه قدر بؤیوک واؤلچولمز بیر مبالغه دیر .

وصلینی کیم کی،بولمادی درد عذاب ایچینده دیر
لعلینی کیم کی صورمادی تشنه سراب ایچینده دیر

بوبیتده لعل دوداق یئرینه مستعار شکلینده ایشله نمیشدیر .همی ده بیت بوتونلوکده کامل ترصیع دن عبارتدیرکی،بیزبوباره ده گئنیش دانیشا سی اولاجاییق .

نه مئی دن اسرومیش نرگس لرین کیم بنی اندیشه سیندن قیلدی مخمور

یوخاریداکی نرگس گؤزیئرینه استعاره ائدیلیر .آنجاق شاعربوبیتده ائله بیرمبالغه یه آل آتیرکی،صون درجه قوتلی واصیل دیر .گؤزه لین نرگس گؤزلرینی ائله بیرمئی دن سرخوش ائدیر ،اونون خیالی،تصور وبئله شاعری خمار ائتمیش اولور .دوغروداندابومبالغه اولدوقجا گوجلومبالغه دیر .

*** *** ***

۸ ـ تجنیس لر ـ تجنسین معناسی شعرده جناس یاراتما قدیر .کلاسیک لربمیز تجنسین مختلف نوعلرینی ایشله دیب تطبیق ائتمیشلر .تجنسین نوعلری چوخدور .اوجمله دن :تام تجنیس ،ناقص تجنیس،مرکب تجنیس ،زائد تجنیس ،مکرر تجنیس ودیگر متفرقه تجنیس نوعلری .

ظاهرده بیر ـ بیرینه موافق اولوب هم یازی،هم ده تلفظ اعتباری ایله عینی اولان ،لیکن مختلف معنی داشیان سؤزلردن دوزه لن لره تام تجنیس دئییلیر .بونوع تجنیس ده سؤزلرین حرکت لری عینی ایله قالیر ،آنجاق معنی دگیشیلیر ،ظاهرده بیر ـ بیرینه بنزه یب ،یازیدا عینی شکلیده اولد ـ وقو حالدا حرکه لری ومعنالاری باشقا اولورسا اونا ناقص تجنیس دئیلیر . مرکب تجنیس ایسه ایکی وایکی دن آرتیق جناسی اولاندیر .

بعضی صنعتکارلار چوخدا جناس یاراتماقا مئیل گؤسته رمه میش ،بو بدیعی صنعتکارلیق نوعونه بیراوقدر ده آلوده اولما میشلار .تجنیسدن چوخ تشخیصه وتضاددا فکروئرمیشلر .آنجاق نسیمی اودسته شاعرلرسیرا ـ سینا داخل دیرکی،جناس یاراتماقا چوخ هوس گؤسته رمیشدیر .شاعرین اثر لرینده جناسین آدآپاردیغیمیزبیرچوخ نوعلرینه راست گلیریک .

مثاللارا گئچک :

سن سیز یئدیگیم هرنه یئسه م دردله قان دیر
گل ـ گول دوداغین شربتینه جانیمی قاندیر

شاعر گؤزه لین فراقیندا نه قدر عذاب چکدیگینی قاباریق شکلده بیلدیرمک اوچون بئله بیربؤیوک مبالغه یه ال آپاریر .اونسوز نه یئیر ـ سه هامیسی درددن و غمدن عبارتدیر .بودرد وغمین یگانه درمانینی وصال شربتینده گؤرور .بووصال شربتینی اؤزونون اصیل سعادتی،سئوینجی وآمالی کیمی قیمتله ندیریر .بوفکری داهاتاثیرلی داهاطمطراقلی سئویله مک اوچون مبالغه دن ،باشقابدیعی واسطه نوعو اولان تجنیس دن باجاریقلا بهره نیر .بیرینجی مصراعدا ایشله نیلن قان در سؤزونون معناسی بدنده کی قیرمیزی قاندان عبارت اولدوقو حالدا ایکینجی مصراعداکی قان دیر سؤزو ایسه قاندیرماق/باشاسالماق/فعلی نین امرفورماسی دیر .بوایکی سؤزبوشعرده جناس فورماسیندا ایشله نیلمیشدیر .

ایکینجی مصراعداکی گل ،گل (گول)سؤزلری ده جناس دیر ، اؤزو ده ـ ـ ص جناس دیر ،چونکی یازیلاری عینی اولمالارینا باخمیاراق حرکت و ـ معنی لری باشقادیر .

دوشدو یئنه دلی کؤنول گؤزلری نین خیالینه
کیم نه بیلیر سوکؤنلومون فکری نه دیر ،خیالی نه

بوبیتده بیرینجی مصراعدا اولان خیالینا وایکینجی مصراعدا کی خیالی نه سؤزلری تجنیس دیر .بوتجنیس تام تجنیس آدلانیر .چونکی هم یازی هم ده تلفظ عینی دیر .فقط معنا باشقا دیر .بیت ده کی به سؤزو اوچ دفعه تکریر اولاراق ایشله دیلمیشدیر .کؤنول سؤزو ایکی دفعه تکرار ائدیلمش دیر .فکروخیال سؤزلری ده مترادف کلمه لردن عبارتدیر .

دیگر بیرمثال :

فرقتین اودو بئله اوش حگریم یانه دوزار
گلمه دی جانیما وصلین مددی یانه دوزار

بیرینجی مصراعداکی یانه دوزار یانیب دورماق .ایکینجی مصراعدا کی ایسه یان کئچمک معناسیندا .جناس فورماسیندا ایشله نمیشدیر .آنجاق بوهله ها میسی دگیل دیر .صنعتکار شاعرهمین بیت ده دیگربدیعی واسطه نوعلری ده ایشله تمیشدیر .فراق لا وصال تضاددیر .فرقت کیمی مجرد بیر مفهومون اودوایله عاشقین حگرینین یانماسی دا محازدیر .ایکینجی مصراعدا ایشله نیلن وصلین مددی مجازی معنی ده ایشله نمیشدیر .

دم به دم صوفی ملامت طاشین آتار عاشقه
طاشی قیمت سبزدیرآنیی ایچینی گؤرطاشینی

بوبیت ده طاش (داش)سؤزو اوچ دفعه ایشله نمیشدیر .بیرینجی طاش سؤزو اصل معناسیندا داش دان عبارتدیر .ایکینجی واوچونجو طاشلار لا جناس دیر .ایچ وطاش سؤزلری ده مترادف کلمه لردیلر .

نسیمی شعری ائله بدیعی صنعت نوعوو واسطه لریله زنگین دیرکی، بیز تکجه مثلا"جناس حقینده دانیشیب مثال گؤسته رمک ایسته دیکده ،جناس دان علاوه همان مصراعلاردا بیرنئچه دیگربدیعی صنعت نوعوو واسطه لرینه راست گلیریک .اودورکی،نسیمی شعرینین بدیعی خصوصیتلرینی ایضاح ائتمک چوخ دقت وامک طلب ائدیر .بیزآشاغیداکی بیت لرده بیرنئچه جناس گؤسته رمک ایسته بیریک :

گؤزومدن دمبدم آخان غمیندن سو دگیل قان دیر
لبین قندین دن ای جان گل صوصامیش جانیمی قاندیر[1]

جهد ائده رم کی آلینا کؤنلومو وئرمه یم ولی
هم بیلیرم کی،عاقبت آلینا کؤنلوم آلینا

[1] سیراب است

نسیم زلفونه باش ایله‌جان نثار ائده‌رم
نه‌سیم‌وزر کی، نه لایقدیر اول نسیمه‌نسم
صوفی بویاندی آله، آلندن اولما غافل
نیچون کی،آلی چوخدورزرق اهلی‌نین لباسی
آیریلیقدان یار منیم باغریمی بریان ایله‌دی
اؤزونو بیر یاناسالدی،منی بریان ایله‌دی

یوخاریدان بیرینجی بیتده ایکی دفعه‌ایشله‌نیلن قان دیر،ایکنجی بیت‌ده‌اوچ دفعه ایشله‌نیلن آلینا،اوچونجو بیت‌ده دؤرد دفعه ایشله نیلن نسم، دؤردونجو بیتده اوچ دفعه ایشله‌نیلن آل وبئشینجی بیتده اوچ دفعه ایشله‌نیلن بریان سؤزلری جناس‌شکلینده ایشله‌نمیشلروبوتون بونلار شعرین ملاحتینی،اوینا قلیق وموسیقیلیگینی داهادا آرتیرمیشدیر یوخاریداکی بیت لرده بیرچوخ دیگربدیعی واسطه‌لرده‌واردیر.بعضا نسیمی ببرسؤزون اؤزونو بئله‌جناس‌شکلینده ایشله‌تمیشدیر.یعنی بیر سؤزو ایکی معنادا ایشله‌تمگه نائل اولموشدور.مثلا"

سنه شیرین دهان وخسرو حسن دئیه‌ن،شیرین دهان باالله‌دگیلمی

بوراداکی خسرووشیرین سؤزلری هم آدام آدی اولاراق ایشله‌نمیش همی‌ده، شیرین سؤزو آجی برابرینده‌کی شیرین مفهوموندا سؤیله‌نیلمیش دیر.خسرو سؤزو ده‌هم خصوصی آد،همی ده سلطان،پادشاه‌یئرینده‌ایشله‌نمیشدیر.

۹ ـ سهل و ممتنع یا حسن تعلیل / گؤزه‌ل اساسلاندیرما /:

نسیمی یارادیجیلیغیندا بوتون فورماخصوصیتلری مضمون طلبیندن دوغور ویارانیر.شاعرفکرینی داها اوبرازلی(تجسم‌آمیزوخیال انگیز) داها ائموسیونال تاثیرلی ائتمک اوچون حسن تعلیل آدلانان بدیعی واسطه‌دن ده‌مقصده‌اویقون وباخاریقلا استفاده‌ائتمیشدیر.دوزدورکی حسن تعلیل آدلانان بوبدیعی واسطه‌بوتون کلاسیک لرده اولدوقوکیمی نسیمی شعرینده ده چوخ آز راست‌گلیریک.آنجاق یئنه‌ده شاعرقدرتلی بیر صنعتکار اولدوقو اوچون بونادرایشله‌نیلن بدیعی واسطه‌دنده‌یئری گلر کن‌استفاده ائتمیشدیر.اصلینده اینجه‌یالان اوزه‌رینده قورولان حسن تعلیل واسطه‌سی ممدوح [illegible] تعریفینه‌خدمت ائدیردی.سلطانلارین حکمدارلارین،زادگان لارویالتاق سارایلار خادملری‌نین مدح‌وتعریفینه

امکان یارادیردی .لیکن بسیمی عکسینه اولاراق بدیعی واسطه نوعونو ده مسلک ،عقیده ومبارزه ترسموه حصر ائدیب وبو واسطه لرله شاهلاری ، حکمدارلاری ودیگر بوکیمی یارامازلاری ذم ائدیب اونلارین ایچ- اوزلر- ینی افشاء ائدیب ،رسوا ائتمیشدیر .

نسیمی اساسا "خالق دن ،اونون عظمتیندن،اونون وحدتیندن

اگرچه جاداسان جاندان نهانسان
دگیل سن جان دان آیری بلکه جانسان

کیمی وئرمز نشان سندن اگرحه
یئر و گؤی طوپطولو (دوپ دولو) کلی بشاسان

بئله گیزلهدئیم بن دن سنی کیم
نه یه کیم ساخیرام اوندا عبانسان

یوخاریداکی بیتلرده سهل وممتنعین گؤزهل نمونه لربنی وئر میش دیر ،بوبیتلرده شاعر آللاهی نظرده توتور .اوآللاهی هم آشکارا هرشئیده هربئرده گؤروب مشاهده ائله ببر .همی ده عادی گؤزلردن نهان اولدوقونو سؤیله ییر .اونجا آللاهین هئچ کیمسه نشانینی بیلمه دیگی حالدا هر یئرده ایزینی،صنعونو و تظاهروبو گؤرور ،بیرسؤزله هم عیان دیر ،هم نهان وبدیعی دیلده بونا سهل وممتنع دئیلیر :

بیرنئچه شعره دقت ائده ک :

ظاهر و باطن اول و آخر آشکارا و هم نهاندیر سؤز

یاندیردی شوقون جانیمی ای درده درمان قنده (هاردا) سن
جانیمده جان سن سن ولی ایسته رسنی جان قنده سن

یارین حفاسی جمله وفادیرجفادگیل یاریم جفا قبلاردئیه نه هل وفادگیل

یوخاریداکی بیتلرده گؤزهل سهل وممتنع لرایشله دیلمیشدی .

۱۰ ـ لفّ و نشر ـ آز دا اولسا کلاسیک لربمیز اثرلرینده لفّ و نشردن استفاده ائتمیشلر .بدیعی افاده واسطه لریندن اولان لف ونشرین آنجا ایکی نوعووار دیر .بیرحه مصراعدا نمایش ائتدیرن لفّ ونشر ،بیربیتده ایشله نیلن لفّ ونشر .اگربیرمصراعدا یابیربیتده اونلارین حصه لرینی بیر- بیرلرینین آلتیندا یازساق تشبیه وتشبیه اولونانلار بیر- بیر- لرینین آلتیندا قرارتوتار ،بئله اولارسا بو لف ونشره مرتب لفّ ونشر دئیلیر .پراکنده شکلده اولدوقوحالدا .لفّ ونشر مشوش(قاریشیق)آدلانیلیر

قاشین لا . کپریگین،زلفون اوزونده بن لرین داخی
بیری عیار ،بیری طرار ،بیری مکار ،بیری جادو

یوخاریداکی بیتده نمایش ائتدیریلن مرتب لف ونشردیر .چونکی مصراعلاری بیر- بیری‌نین آلتیندا یازیلاندا تشبیه وتشبیه اولونانلار بیر- بیرلری‌نین آلتیندا قرارتوتار ،یعنی قارشیلاشیرلار .نسیمی‌شعرینده بو کیمی مرتب و گؤزه‌ل لف ونشرلردن نمونه‌لرگؤسته‌رمک اولار .

قاشین هلالینا باخیب گؤره‌ن اوزون آینی
زواللی بو گونشی ،ماه آسمانی نه در .

زلف له رخساریني هرکیمسه کی،گؤردو دئدی
شام‌له‌بیر یئرده جمع اولموش سحرگاهی‌گؤرون

مشوش لف ونشرده مصراعلاری بیر- بیری‌نین آلتیندا یازدیقدا تشبیه و تشبیه اولونانلار بیر- بیرلری‌نین آلتیندا قرارتوتمور .بیرینجی مصراعنین بیرینجی تشبیه اولونانی‌ایله دگیل ،مختلف درجه‌لی سؤزلری قارشیلاشدیریلیر .

آشاغیداکی مشوش لف ونشرلی مصراعلارا دقت یئتیره‌ک :

کیمسه جهاندا گؤرمه‌دی صبح‌له شامی مجتمع
گؤر نئجه زلف و عارضین وصلت صبح وشام‌دیر

بو بیتده بیرینجی مصراعدا ایلک آدی چکیلن صبحون ایکینجی‌مصراعین‌ایکینجی یئرده گلن عارض‌سؤزو قارشیلایير و بیرینجی‌مصراعدا کی ایلک آدی چکیلن شام سؤزونو ایکینجی مصراعدا ایلک آدآپاریللان زلف‌سؤزو .بونا مشوش لف ونشر دئیلیر .آنجاق بؤیوک صنعتکارلاولان‌نسیمی همین مشوش لف ونشرلی بیتین ایکینجی مصراعیندا دا گینه‌ایکینجی وماراقلی بیر مشوش لف ونشره‌تطبیق ائتمیشدیر .مصراعین بیرینجی یاریسی‌ایله ایکینجی یاریسی تام‌مشوش لف ونشردن عبارتدیر .

عنبرافشان ساچینلا عارضینه یاسمین اوزره مشک تر دئدیلر

بوبیتده شاعردیگربیرمشوش لف ونشر صنعتی نمایش ائتدیریر .ایلک مصراعدا ساچ بیرینجی یئرده ،اونون بنزه‌دیلمه‌سی مشک ایسه‌ایکینجی مصراعنین ۲- نجی یئرینده قرارتوتور ،ائله‌جه‌ده عارض ویاسمن‌سؤزلری.

۱۱ - تلمیح - شاعرلیریک قهرمانینی،تعریف له‌دیگی گؤزه‌لی سئوگیلی‌سینی حتی تاریخی مشهور شخصیتلردن داها بؤیوک،داها شهرتلی

تانیتدیرماق،اونلارین گؤزه‌للیگینی قات ـ قات اوستون جلوه‌له‌ندیرمک اوچون تلمیح آدلانان بدیعی واسطه‌دن استفاده ائدیر .اساطیره ،افسانه‌یه ،گوله‌سروه ،آیا ،گونشه ،اولدوزا ،قدیمدن حکمتلی،شوکتلی وقدرتلی شخصلره ،تاریخین ان تانینمیش سیمالارینا ،بیرآن ،بیرگؤزقیرپیمی‌اشاره ائده‌رک ،ممدوحونون اونلاردان داها اوستون اولدوقونو سؤیله‌یب ،ترنم ائدیر .

آذربایجان شاعرلریندن تلمیح‌دن استفاده ائدنلری چوخدور .قطران، خاقانی،نظامی،اوحدی،صائب ،فضولی وباشقالاری یئری گلنده بوبدیعی صنعت واسطه‌سیندن مهارت‌له‌استفاده ائتمیش‌لر .بؤیوک صنعتکارلارو کلاسیک شاعرلرایچریسینده بوساحه‌ده‌نسیمی نین اؤزونه‌مخصوص موقعی وار بیز بورادا شاعرین تلمیح دن استفاده ائتدیگی شعرلریندن،آنجاق نمونه‌لر وئرمک‌له کفایت‌له‌نیریک :

دم‌عیسی گلیر دوداغیندان آی کیمی نور آخار یاناقیندان

*

میرله‌ماه‌ومشتری‌حسنونه‌بنزه‌دیرولی سروله‌سدره‌اؤزونوقامتینه‌غلام‌ائدر

*

چون لبین آب‌حیاتی حاصل اولدو خضره‌تک
ظلم اولار ظلماتا وارماق چشمه‌ حیوان اوچون

*

آی ایله گون سجود ائدر صورتینی‌گؤرونجه‌گر
بوی،جمال وحسن اولور،صلو علی جمالینا

*

دلبرین لب‌لرینه چشمه‌ی حیوان دئمیشم
معدن روحا عجب بن نه‌ایچون جان دئمیشم

*

لوح محفوظ ایله عرش اولدو یاناغین صفتی
بن بومعنی دن اونا صورت رحمان دئمیشم

*

زلفونو نافه‌ تاتاره بها قیلماکی بن
قیمتین هرقیلی‌نین ملک سلیمان دئمیشم

*

گؤزلرین سوزموش و اوزموش جانینی عاشیقلرین
آسیلی زلفونده یوزبین شبلی ومنصور ایدی

*

لعل لبینه بیان و معجز دئدی کی مسیح ومریم اولدو

*

انس و جنسین دیلینی گرچه‌سلیمان بیلدی
سن بیلن دیلی بوگون یعنی سلیمان نه‌بیلور

*

گرچه آیی اوزونه بنزه‌دیره‌م قاشلارین شکلینه‌هلال ائرمز (یئتیشمز)

*

پیر کنعانین عزیزی مصر حسنون یوسفی

یوزینه باخان زنخدانیندا کی چاهی گؤره‌ر

*

یاناقین شمعینه حسنو یوسفون پروانه‌دیر

چوخ کؤنول لر یغمالاندی سن اوزو مه‌پاره‌دن

*

لب‌لعلین شکریندن بال اوتاندی اریدی

سنی شیرین زمان ،خسرو خوبان دئدیلـــــر

*

دریلدی قصهٔ شیرین توکندی شکرین دؤورو

لبین دؤورانیدیرگل ـ گل کی،سن ـ سن خسرودوران

*

۱۲ ـ کنایه وتعریض ـ بدیعی واسطه‌نوعلرینین بیریده کنایه‌و تعریض‌آدلانیر .بوایسه اشاره‌ایله ،ایهاملا،دولاییسی پوللارایله‌اعتراض ائتمک دئمکدیر .بیله‌ره‌کدن نالایق بیرآدامی،یارامازبیرشخصی گؤزه‌ل صفتلرایله‌لایق گؤسترمگه ،قورخاق بیرکسی ایگیدجلوه‌له‌ندیرمگه‌ده‌بیر نوع اعتراض دئیلیر .نسیمی نین ده‌بیرچوخ کنایه‌لی وتعریضلی فکرلری شعرلرینین مصراع وبیت‌لرینده تظاهر ائتمیش اولور .بیزاونلاردان بیر نئچه‌سینی گؤسته‌رمک ایسته‌ییریک :

کنایه : دیوان رجیمنـــد به‌معنی و به صـــورت
هرچند که ازروی و صفت شیخ و رشیدنـد

تعریض : ایتیردین جام‌جمشیدی اویان اویقودان ای غافل
نه‌بولدون اویقودان گؤسته‌ر ،نه‌قیلدین اویقودان حاصل

" مگر حقدن زیان گؤردون کی باطل قوله یاپیشدین
چئویردین اؤزونو حقدن صاقین کیم حق دگیل باطل

" بو گفتارین اشاراتی درین‌دیرعقل اونا ائرمز
نه‌بیلسین اولمایان مجنون کی،لیلی کیمدیرای عاقل

" دنیا چون مرداردیر ایگره‌ن کؤنول مرداردن
گل دگیل عالم تیکاندیر ،نه اومارسان خاردن

" دنیادا بیر یاروفالی کیمسنه گؤرموش دگیل
فارغ اول باری نه حاصل شول وفاسیز یاردان

" مدعی جور وجفاسین حددن آشـیردی ولـــی
یار اگر یاری قیلورســا غم دگیل اغیـاردان

نسیمی حیاتین ناسازگارلیقیندان،یاخشی یار- یولداشین اولماما سیندان شکایت له نه رک ،کنایه ایله اونو مردارآدلاندیریر .اونوگوله یوخ،تیکانا بنزه دیر .دنیادابیرجه نفروفالی یارتاپمادیقینا گؤره اؤز اعتراض سسینی اوجالدیر ،اونا آرخا چئویرمه گی تاپشیریر .

تعریف : عالمده بوگون عهدی بوتون یاراله گیرمز
یاندیردی تیکان باغریمی گلزاراله گیرمز

" ناقص محک اولدوقمونین[1] قلبی دغل دیر
بیر سکه درست ،آریجا (خالص ،چیلخا)دنیا اله گیرمز

*

کنایه : عشقه علاج ایستمه دردینه صبرایله ، دور
گؤرکی،نه درمان قیلور یار وفاداریمیز

" زاهد اگر عاشقه منکر اولور اول بیله ر
حق بیزه اولدو عیان قالمادی انکاریمیز

" عهده وفا ایله گل تا دئمه سین مدعی
قول وقرار اوستونه دورمادی دلداریمیز

" گؤنلو اعمی اولانین نورتجلی نه بیلور
بو سؤزون شرحینی بینایه صور ،اعمی نه بیلور

" ای نسیمی نفسین گرچه مسیحا دمی دیر
معجزین رمزینی موسی ایله عیسی نه بیلور

*

۱۳ - رجوع یا گریز - منثوریا منظوم بیراثرده ،حکایه وی سجیه داشیان بیریازیدا ،معین موضوع نو ایضاح ،تعریف ،یاتصویراثده ن بیر شعرده یانثرده بیردن ممدوحا مراجعت اثدیر ،اؤزونو ،خالقه ،پیغمبره ، اماما ،سلطانا خلاصه معین بیرشخصه توتوب اونا خطابا "فکرسؤیلویور .او- نون آدینی چکیر ،متن دن دونوب آدی چکیلن شخصه اوزدؤنده رمگه رجوع اثدیر .

دوز دوربو فورمادان چوخ وقت کلاسیک شرق شاعرلری مدیحه وستایش سجیه لی قصیده لرینده یاخودمنقبوی شعرلرینده استفاده اثمیشلر .الها- مین جوشدوقو زمان ،یازینین آخاریندابیر ،ن آللاها ،پیغمبره ،اماما ، ممدوحا یانظرده توتولان مقدس بیرمقبره یه ،مکانا ،منظره یه اوز توتوب نئجه دئیللر گریزوورموشلار .نسیمی حکمدارلارین ،سلطانلارین وبوتون ظلمکارلارین وقانایچن لرین باریشماز وقاطی دشمنی اولاراق شعرلرینده

۱- هامی نین

بوفورما دا ن بونلارا یوخ ،مظلوم انسا نلارا ،حقوقونو الدن وئرمیش دفـاع سیز شخصلره ،ا زیلـن لره ،بیرسؤزله مظلوم بشریته مراجعه ائده رک فکرسـؤ یلمیش دیر ،مقصدی ده خلقی اویا تماق سفربرا ئتمک ،آیا قا قالدیرمـاق، الدن گئتمیش حقوقونو گئری قایتاریب مدافعه ائتمکدن عبارت اولموشدور .شاعراؤز گریزلرینده گئنیش محروم خلق کوتله لرینی سایقلیقـا ، دیرچه لیشه مبارزه یه چاغیریر .دیگرطرفدن ده ظلمکاری،ریاکاری،نادوزلری قامچیلاییر ،اونلارین چیرکین ویارا ما زحرکت وعمل لرینی افشـاء ائدیر ،اونلارا حیا ائت ،اوتان ،وجدان عذابی چک سؤیلویور .حیله دن، ظلم دن ومنصب پرستلیک دن ال اوزمه گی تاپشیریر ،مال ودولت اسیـری اولما قدان چکیندیریر .دوزیولا دعوت ائدیر .عکس تقدیرده جزالانا جاقلارینی وعد ائدیر .باخ ! نسیمی نین رجوع وگریزلری باشقالارینین کیندن بو مزیت وخصوصیت لرینه گؤره فرق له نیر وسئچیلیر .

مثاللارا کئچک :

ای مکر ایچیـــنده صوفی آلدانما آلـه زینهار
گل عمرونو چوروتمـه تزویرو آل ایچیـــنده

*

خوبلارین عشقیندن ای زاهـدبنی منع ائیله مـه
چون بنـه عشق ائیله دی قسمت گونونده حق نصیب

نسیمی اثرلرینده شاهلارا ،حکمدارلارا یئروئرمه میشدیرواگربیرایکی یئرده اونلارین آدلارینی چکمیشدیرسه ،بورادا دا اونلارا اعتراض ائدیب اونلارا نفرتله یاناشمیشدیر .باخین اوشاهلارا نئجه رجوع ائدیر :

... ای قیلان دعوی کی شاهم ،عدل وانصافین هانی؟

نسیمی سلطانلارا ،حکمدارلارا وبوتون ظلمکارلارا نفرت ائتدیگی کیمی یالانچی روحانی نمالارا ،ریاکار زاهدلره ده نفرت بسله میش اونلاری تنقید آتشینه توتموشدو .او، اؤز حقینده نظمه چکدیگی فخریه لرده بئله بیرد ن دؤنوب زاهده گریز ووروب ،ریاکارروحانی نمالره رجوع ائده رک اونلاری دوز یولا چاغیرمیشدی .اونلاری دانلامیشدی .

...طاعتی ،ذکری نمازی مکر و فن دیر زاهدین
عارف اول آلدانما بالله زاهدین طاماتینا

*

...زرق وتزویرین اساسی اولدو ای زاهد خراب
عشقه معمـار اول کی معمورا ول عمارتدیربوگون

نسیمی حقیقی عارف وعالملره ،مقدس دین خادملرینه ،تمیزوحقیقی قاضی لره باش اگیر ،اونلاری ستایشه وتقدیسه لایق بیلیر ،بوتون انسانلارین طالعینی دوزگون حل ائده نلره سجده ائدیر وباش اگیر .

...بوگون فردا دان ای واعظ بنی قورخوتما ابسم دور
کی قورخوسوز دور اول عارف کی امروز اولدی فردا سی

نسیمی شعرینده حقیقی عارف* ، کامل عارف ،هرایکی دنیانین سروری ،یارادیلیشین مقصد ومعناسی حضرت محمد وحضرت علی نی گؤتورموشدور . نسیمی علمی،فلسفه نی ،دینی،آئینی،مذهبی ایضاح ائده رکن بیر ده ن بوایکی وجوده رجوع ائده رک ، گریز وورموشدور .

آشاغیداکی بوحقده سؤیله دیگی بیرنئچه مصراعا دقت یئتیرک :

...گؤزونو آچ گؤر ای طالب علی دیرهردوکونه سر
محمد عشقی دریا دیر ،علی دیر قیمتی گوهر

محمد علمه کان اولدو ،علی نطق وبیان اولدو
اونا سرلر عیان اولدو ، علی دیر خواجهٔ قنبر

علی دیر جمله نین جانی ،محمددیرا ونون کانی
حقیقتدیر علی شانی علی دیر یار پیغمبر

هزاران درلو جنبش لر علی امری ایله ایشلر
واریر یایلار ،گله رقیشلار ،علی دیرجسم جان پرور

علی اول ،علی آخر ،علی باطن ،علی ظاهر
علی دیر نورایلن انور ،علی دیرشمس مستنور

نه بیلسین جاهل و نادان محمد یا علی کیمدیر
محمد صاحب دین دیر ،علی دیر جمله دن بهتر...

"نسیمی"نین دل وجانی منوردیر علی نوری
علی والی،علی والا، علی سرور ، علی صفدر*

*** *** ***

(آردی گلن شماره ده)

---

* ــ عمادالدین نسیمی .اثرلری .۱ــ نجی جلدباکی ۱۹۷۳.صحیفه ۱۱۰

حضرت علی (ع)مین اؤگود (نصیحت)لری

(۴)

** ـ خئیرلی بیر ایشه ،باشلییا جاغین زمان تله‌س .چونکی، سنی او خئیرلی ایشدن پشیمان ائده‌ن بعضی حادثه‌لر باش وئره‌بیلر .

** ـ رزقین آللاه طرفیندن گلدیگینی بیل،قازانجی‌نین ها موسینی اؤزونه حصر ائتمه .اونون بیر حصه‌سینی دا محتاج اولانلارا وئر . آللاه‌تعالی ،هم‌نوعینه یاردیم (کؤمک)ائده‌نلره داها چوخ وئره‌ر .

** ـ تجربه ایله بیلیرمکی، دنیانین نه ذوقینده ونه ده‌کدربینده بقا یوخدور .اونون اوچون ذوقدن بؤیوک مسرت و کدردن ده یاءس حس ائتمه‌ک آغیللی آدامون ایشی دگیلدیر .

** ـ زمانه اگر سنه‌اویمازسا ، سن اؤزوُی زمانه‌یه اویدور .

** ـ بوخسوللار ، بعضا " چوخ چتین بوکوک لرده قالیرلار .سؤیله‌ـ دیک لری سؤزلر نه قدر دوغرو اولورسا اولسون، اونلاری دینله‌ین لر سؤزلرینه قولاق آسمازلار .

** ـ نئجه انسانلار ، ثروت صاحبی اولماق اوچون چالیشیرلار ، چوخ زحمت چکیرلر .لکن ال لرینه هئچ بیرشئی گئچیره‌مه‌زلر . لکن ائله‌لری ده واردیرکی، اوتوردوقلاری یئرده دنیانین ان بؤیوک ثروت لرینی الده‌ائده‌رلر...بو، ائله بیر سردیرکی،بونون حکمتینیآنلییا بیلمه‌ک اوچون تقدیره اینانماق لازم گلیر .

** ـ قازانماق ،حلال دیر .لکن قازانجا ،حریص اولماق لازیمدیر . حریص اولمییانلارین یاردیمچیسی آللاه‌دیر .

** ـ حقیقی دوست ، سیخینتلی زمانلاردا ،سنه یاردیم ائدنلردیر

** ـ فسق و فجورا ،ومنفعته دایانان دوستلوقدا ، اصلا" صفا و صمیمیت اولماز .

** ـ آنادان ،بابادان محروم قالانلار یتیم دگیل لر، منجه اصل یتیم اولانلار، عقلیدن محروم اولان کیمسه‌لردیر .

** ـ بیرکیمسه‌یه ،اونون اقرانی و امثالی آراسیندا شرف وئرۆجک بیر شئی وارسا او دا عقل دیر .

** ـ آللاهین انسانلارا وئردیگی نعمت‌لرین ان بؤیوگی عقل دیر .

** ـ معیشتی‌نی، مردانه بیر صورتده قازانماغا چالیش .نفسینی ذلت‌دن صیانت ائت‌کی،فقیرا ولسان بئله شرفلی قالاسان .

** ـ لایق اولمایان کیمسه‌لره اوزسویو (آبرو) تؤکمه ، اؤزونی بیهوده یئره رذیل ائده‌رسن .

** ـ هئچ بیرایشده‌لزومدان آرتیق تله‌سمه ، تاءنّی صاحبی اولانلار اؤزلرینی بیر چیخمازا (بن بسته) گیرمکدن محافظه‌ائتمیش اولورلار .

** ـ یارین (صاباحین)گله‌جک گونی، دوننکی گئچیردیگین گونه قیاس ائت .دائما "تسلی و راحت‌تاپارسان .چونکی نه قدر چابالاسان گونلری‌نین مقدراتینا حاکم اولابیلمه‌زسن .

** ـ حیاتین نعمت‌لرینه نایل اولدوغون زمان زینهارآرتیق سئوینمه .محنت ومشقته دچار اولدوغون وقتده ده اصلا" تاءسف ائتمه چونکی،ایکیسی ده بقاسیزدیر (تئزآرادان گئده‌ندیر) .

** ـ خلق ایله خوش‌گئچین .کیمسه‌نی خور گؤرمه .

** ـ بیرکیمسه گلیب ده‌سندن بیرشئی ایسته‌رسه ،اگر وئرمیه‌جکسن، اونیله دادلی معامله ائت .اگر بئله ائتسن ،اؤز علیهنده تاپیلان بیر دشمنی آزالتمیش اولورسان .

** ـخسیس‌لرله فقیرلر، عینا "بیرـ بیرینه بنزه‌رلر .چونکی‌ایکیسی ده ، حیاتلارینی محرومیت‌ایچینده گئچیریرلر .

** ـ دشمنیوه غلبه چالدیغین زمان ،اونو عفو ائت ،ظفرتاپماغین شکرونو ادا ائتمیش‌اولورسان .

** ـ دیلینی کفره آلیشدیرما ،دادلی دیللی اول،یوخسا ،قاباغینا گلن هوره‌ن کؤپک (ایت)لره دؤنرسن .خلقی زورلا اؤزوندن نفرت ائتدیره‌رسن .

آذری تورکجه‌سینه چئویرن ع.ک .منظوری خامنه

آنام دیلی

گؤرکملی شاعریمیز آقای کریم مشروطه‌چی (سؤنمز) ین ۲۳۳ بنددن عبارت اولان (آغیرا یللر) منظومه‌سینین (آنام دیلی) بؤلومون دن آلتی بندینی اوخوجولاریمیزا نقل ائدیریک.

بو اثر ۱۱ هجالی یعنی استاد شهریار ین حیدربابایه سلام منظومه‌سی نین یازیلدیغی وزنینده، شاعرین اوشاقلارینا خطابا "یازیلمیش وباشین دان صونونا قدر اؤگود (نصیحت) وحکمت آمیز سؤزلرله دولودور. شاعرین انسانی وعارفانه دنیا گؤروشو ده شعرلرینده عکس ائتمیشدیر.

شاعر بوقدرگؤزه‌ل وبدیع اثری یارادارکن اوقدر تواضع گؤسترمیش کی اؤزونی شاعربئله سانماق ایسته‌مه میش وطبعی‌نین آنا دیلینه (لهجه) دئییلدیگیندن آییلدیغینی و بوتحقیر واهانت دن دامارلاریندا کی غیرت قانی‌نین قاینادیغینی وبوهیجانلا پاسلی قلمی! الینه آلیب بوقیمت لی اینجی‌لری یان ـ یانا دوزدوگونو سؤیله‌ییر. بومنظومه سؤنمزین ایلک وصون اثری دگیلدیر. شاعرین صون زامانلاردا یازدیغی (عیسی نین صون شامی) وداها باشقا بدیع اثرلری واردیر. گله‌جکده اونلاردان دا نمونه‌لر نقل ائده‌جگیمیز امیدینده‌یک. اما بوگؤزه‌ل شعرین انگیزه‌سی یئرینه کئچه‌ن (لهجه) سؤزونه گلینجه بوباره‌ده گله‌جکده اساسلی بیرمقاله‌یازماغی لازم گؤردوگوموز ایچون بورادا آنجاق کیچیک بیر ایضاحلا کفایت له‌نیریک:

ایراندا لهجه سؤزو دیالکت مفهوموندا ایشلتمیشلر وبیزیم آنا دیلیمیزی ده فارسی‌نین بیرلهجه‌سی سایماق ایسته‌میشلر. بوگؤروش تمامیله یانلیش وغلط دیر، چونکی فارس دیلی هند واوروپائی دیللرگروبونا داخل دیر. حالبوکی بیزیم دیلیمیز تورکی دیلی‌دیر ومستقل بیردیل اولماقلا برابر اورال ـ آلتای دیل گروبلارینا منسوبدور. وبونون ایچون آذری تورکی‌سی فارس دیلی‌نین بیرلهجه‌سی اولابیلمز. وارلیق.

کؤنلوم قوشی اوخور وطن گولیلن
گول نئجه کی گوله‌راؤز بلبلیلن
سؤزلریمی یازدیم خلقین دیلیلن
اودور آدیم اوره‌ک لردن سیلینمه‌ز
یازیلماسا دیلین قدری بیلینمه‌ز

او گوندن کی دیلیم "لهجه " سا ییلدی
یاتمیش طبعیم بیردیسکینیب آییلدی
بو آییقلیق اؤلکه میزه یا ییلدی
دامارلاردا غیرت قانی قاینادی
پاسلی قلم الیمیزده اوینادی

*** *** ***

اوره‌ک جوشدی خومار گؤزلر سوزولدی
دالیسینجا اینجیلریم دوزولدی
آرزولاریم سئودیگیز تک یازیلدی
بیلیرسیز کی، دومان هاراچن هارا
صنعت هارا ،هنر هارا ، من هارا

*** *** ***

دوداقلاریم گولومسه‌رکن ازل ده
آنام منه "اوغول " دئییب بودیلده
آنادیلی اونودولماز مین ایلده
حقیقت‌ده بو دیل منیم جانیمدیر
ایلیگیم‌دیر، سوموگومدیر، قانیمدیر

*** *** ***

قارا بولود گئدیب گؤزدن ایتئیدی
یازدیقلاریم الینیزه یئتئیدی
اوخویایدیز یارالاریز بیتئیدی
باخان اوندان بیرشاخه گول درئیدی
دردیگینی الدن ـ اله وئرئیدی

*** *** ***

اوره‌گیمده سؤنولمه‌ین اودوم وار
اودور منیم" سؤنمه‌ز" کیمین آدیم‌وار
سیزکی وارسیز منیم هربیر زادیم‌وار
آرزوم بودور، کونلوز منده‌ن دؤنمه‌سین
یاندیردیقیم شمع چراغلار سؤنمه‌سین

*** *** ***

کریم مشروطه‌چی (سؤنمه‌ز)

بوشعر، زنگاندا، آقای سیداسدالله‌جمالی‌نین طرفیندن " دان اولدوزی "
آدلی شعرمجموعه‌سی نین بیرنجی جلدی‌نین منتشر اولماسی مناسبتیلن
یازیلیب وعزیز زنگانلی هموطنلریمیزه تقدیم اولونور ٥ سؤنمز

تهران - ۱۳۵۹/۸/۲۸

زنگانلی قارداشلاریما

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

هربیرائللین سیزین کیمی شانلی دیاری وار
واردیر یئری دئسه‌م که خزانسیز بهاری وار
هرفصلین اقتضاسینه اویغونلاشیر تمام
نئیسان آیندا چوخ یاغیشی، قیشدا قاری وار
یورغون مسافره نه صفالی دوشرگه‌لر
گؤز ایشله‌دیکجه، گؤلگه‌لی، جانلی چناری وار
اوردان کئچن گیجیکله‌نیر آب و هوا سینه
نه توسدوسی، نه ذرّه‌جه گردوغباری وار
دین و وطن یولوندا بؤیوک پیشوالری
آزاده‌لیک یولوندا نه‌چوخ جان نثاری وار
الوان کلیم‌لرینده حیاتین نشیده‌سی
هرآرشینیندا مین جوره نقش‌ونگاری وار
هر ایلمگینده بیر توخوجی باغری قان قیزین
مین ایتگین آرزوسی، املی، انتظاری وار
زنگان دئیَنده زنگ‌شتر سسله‌نیر دئیه‌ن
آردینجا شور کروانی‌نین شن قطاری وار (۱)
زنگانلی‌نین اراده‌سی یوکسک سهندتک
باخسان عذارینه ساوالان تک وقاری وار
دؤیسن اگر اونون قاپی سین بیرنیاز ایچون
حاتم کیمین باغیشلایاجاق هرنه واری وار
"انبارغلّه " آدلانان او گوجلی تورپاغین (۲)
سیزلردن ایندی آرتیق اوموب، انتظاری وار
زنگان اگر تاپا یئنی دن اوز هویّتین
بیرایرانی دویورماق ایچون اقتداری وار

آردی ۷٤ صفحه‌ده

اولکه مین یوللاریندا . . .

(یوئما دان بیرپارچا)

. . . اوجا داغین کؤکونه سؤیکنمیش یئخیق بیر دام
یانیندا سئیره‌ک جانسیز کؤلگه‌سیز بیر- اپکی شام (شام‌آغاجی)
کیچیک صندیق پنجره گؤز سیکمیش توزلو یولا
یولچی (مسافر) ایزینی آرار (آختارار) باخاراق صاغا- صولا . . .
آخشام بوتون حزنیله چؤکرکن قارشی داغدان
قهوه‌نین قاباغیندا دایاندی بیزیم کاروان
غربت بیر اینجه سیس (دومان) دی داغیلمیشدی هاوایا
یاسلی بیرحال وئریردی چؤله داغا اووایا (دوز وگئنیش اراضی)
برابرجه ایچه‌ری گیردیک هپ مسافرلر
ایکی یاشلیجا آدام "خوش‌گلدینیز" دئدیلر
دؤوره‌سینده اوتوردوق توستولو بیر لامپانین
من ده‌سئیرینه دالدیم (فرق اولدوم) دوشونه‌رک دؤردی- یانین
دیوارلاردا ایللرین هیسلی ایزلری واردی
دوشوندوکجه قلبیمی بیرهجران حسی صاردی (احاطه‌ائله‌دی)
کیم بیلیر نه‌لر گؤرموش دئدیم بوآلچاق داملار
نه سیمالار تانیمیش بو کیرلی (چیرک) قارا جاملار
دیواردا دوران بو ساز نه‌لر آنلاتمیش نه‌لر
کیم چالیب کیم سؤیله‌میش هجرانلی ترانه‌لر
بیر آز صونرا باشلادی قاینامایا ساماوار
مجلیسیمیز قیزیشدی بیر- بیر دوزولدو چایلار
"بوساز کیمیندیر" دئیه صحبته باشلادیلار
" او منیم درددا شیمدر" سؤیله‌دی بیر اختیار (قوجا)
هایدی بیر ماهنی اوخو هایدی دیللەندیر اونو
کؤنوللری شن له‌ندیر گلسین غملرین صونو
آه چکه‌رک بیر باخدی دیواردا کی سازینا
صونرا آلدی الینه باشلادی آوازینا
آوازیندا داغلارین عکس ائتدی داستانلاری
جانلاندی گؤز اؤنونده آدسیز قهرمانلاری (آردی ۱۴- نجی صفحه ده)

علی بابا حاجی زاده (باکی)

غربتین

عمرومون گل لری بوکدو بوینونو — اسدی یامان اسدی یلی غربتین
باشیما داغلارتک قارالندی قار — گزدی ساچلاریمدا الی غربتین
حسرتدن قوزوتک ملیر اورک — چاره یوخ هر درده دوزه سن گرک
یاغ-بال یدیرتسده اوگی آناتک — زهر تولوقو دوردیلی غربتین
وطن سیز دنیادا الله فی لردیم — وطنه چاتسایدیم اولمازدی دردیم
ایستی قوجاقیندا راحت اولردیم — آخمازدی گوزومدن سئلی غربتین
ائلین اوزغمی ویرمنیم هر غمیم — ائلدن آیری دوشسم ائل اولار غنیم

قبریمی غربتده قازمایین منیم
اوستومده بیتمه سین گلو غربتین

خطاط و تقدیم ائده ن غلامحسین بیگدلی

" اولگرلر یغینجاغی "

(پوئما)

شعریمیز بنزه‌یرگوی قورشاغینا ،
دویغودان یارانیب ،گؤرپوموزا ولموش
گئدیر دوست ائوینه ،قارداش باغینا ،
قوجاغی عطیرلی چیچه‌ک‌له دولموش
هئی‌گزیر ،سئیرائدیر ،دالیر ، دولانیر
آلیب‌کوره‌گینه محبت یوکو
یانیرپقسا یانیر ،قانیریق قانیر ،
اینجه بیردویغودور ،سؤکورتئل توکو .

هانی،شعردن گؤزه‌ل ائلچیمیزمی وار؟
قارداشدان ،قارداشا سلام یئتیرسین،
دوغما یوردا قوناق گئده‌رسه دوسلار ،
قوجاق ـ قوجاق شعری سوقات گتیرسین.
شعر اینجی تک هردن کاغاذی بزه‌ر ،
هردن آغیزلاردان لئنته سؤز تؤکر ،
دویغونون ان گؤزه‌ل یئرلرین گزه‌ر ،
گؤز اؤنونده نفیس تابلولار چکه‌ر .

.....

باجی(۱) ائوینیزده گؤزه‌ل اگلنجه ،
دینله‌دیک سیزلری ، هم بختیاری(۲)
گلمیش ائوینیزه صانکی بو گئجه ،
بوتون احتشاملا ، اودلار دیاری.
شاعرلر دانیشان سؤزه ، صحبته ،
حسرتله باخیرمیش گؤزو تبریزین،
گونئی خاطره‌سی صاف محبته ،
حرمتله باش‌اگیب اؤزو تبریزین.

گؤیون اولگر آدلی بیر اولدوزو وار ،
سیزده اولگرلرین یغینجاغیمیش ،
دالغا ـ دالغا ،درین ـ درین معنالار ،
دونیایا نورساچان بیراوجاق ایمیش .

.....

قارداشیم بختیار یادیما دوشر،
گله‌ر گؤز اؤنونه ائلین هریانی ،
هاچاق کتابینا گؤزوم ایلیشیر،
سئیر ائده‌رم بوتون آذربایجانی.

هر مصراعی ،یئنی دویغو ساقی سی،
قلمیندن آخان درلر، اینجی لر،
آنا میزین تای سیز بویونباغی سی،
" موقام پوئماسی"او بؤیوک اثر.

.....

یا درین اثرلر" جنوب حسرتی"،
قایغی ، محبتدن دولوبیرعمان،
سحرله‌ییجی دبر، سؤزون قدرتی،
یازانی بؤیوکدور، شاعر سلیمان.

دئیر ،بیر گون ایشین اولارسا آغیر،
سنه غم دنیزی هجوم ائده‌رسه ،
سسله سلیمانی، تک،اونو چاغیر،
کسیلیب امیدین الدن گئده‌رسه .

.....

" نریمان " (۳) قارداشیم‌آی ائل وورغونو!
ائلینه ظلم ائده‌ن شاها توپوردون
چاتماز کاما بیلدیک هئچ قودورغونو،
نئجه ذلیل اولوب ،یوخ اولدو گؤردون؟

او"سن باغیشلادین" (۴) اثری گؤردوم
ماهنیندان گؤتورموش بیرکتاب‌آدی ،
منه لطف ائدیلمیش شعرلری گؤردوم
اوخویوب دوشوندوم، بیلدیم هر زادی.

" رسول حمزاتوفا " مکتوب پوئمان ،
گؤسته‌ریر ائلینه پاک نیتینی ،
ائلین آلقیشلاییب ،سئوه‌جک اینان ،
اوره‌گیندن اوره‌ک محبتینی .

.....

شعریمیز دولاشیر ائلین هریانین،
اوزاق ـ یاخینلارا گئدیب ـ گلندی،

لطف اله دیب قارداشیم "اولدوز کاروانین" (۵)
منه اوزه رینده یازیب بو بندی:

"عزیز قارداش ساوالان ،" — " آرزوموز آچسین چیچه‌ک "
" قارتال تک اوچ،ها والان ،" — " بیز باکی دا گؤروشک ."

ای سؤز تانریسی‌نین نبی‌سی قارداش !
سؤزلرین یاییلدی اوره‌گه ، جانا .
هرسؤزو ،دویغونو دویوجو سیرداش ،
شعرین یاراشیقدیر آذربایجانا .

قارداش ! دیله‌دیگیمیز آچاجاق چیچه‌ک
باهار اولوب ،اگر هاوا دورولسا ،
تیکانلار یئرینه‌گوللر بیته‌جک،
یاما نلیقدان دؤنوب فلک یورولسا .

گتیره‌رم یولا، یوروب فلکی ،
مندہ ایسته‌ک ده وار ،آتشفشان دا ،
قارداش‌سنه قوربان گؤزلر به‌بگی،
آغلار به‌بگیم‌وار بو شیرین جاندا .

قارتال اولانمارام ،اوفاجیق قوشام ،
اودلار یوردو اقلیم ، اووام‌دیر منیم .
اوچوب‌ها والانیب بوردا قونموشام ،
بهشتیم‌دیر ، گؤزه‌ل یووام‌دیر منیم .

صنعت داغلاری‌نین قارتالی واردیر ،
آراسلیلا (۶) میرزه عباس معلم .
منیم اوچون بؤیوک بیرافتخاردیر ،
اولا بیلسم کیچیک بیر متعلیم . (آردی وار)

---

(۱) آذربایجانین قدرتلی شاعره‌سی حکیمه‌خانیم بلوری گیلده‌شعرگئجه‌سی کیمی شاعرلرین اوخودوغو شعرلرین نوارا آلینماسی .
(۲) آذربایجانین گؤرکملی شاعری "بختیار واهابزاده"
(۳) نریمان = آذربایجانین قدرتلی شاعرلریندن نریمان حسن زاده .
(۴) " سن باغیشلادین "نریمان حسن زاده‌نین یازدیغی شعرکتابلارینداندان بیری‌نین آدی دیر .
(۵) اولدوز کاروانی = نبی خزری‌نین کتابلارینداندان بیری‌نین آدی‌دیر .
(۶) آذربایجانین بؤیوک عالم‌لریندن پروفسور حمید آراسلی،پروفسور میرزه ابراهیم‌اوف ،پروفسور عباس زمانوف دیر .

" اولگرلر یغینجاغی "

(۲)

شانلی گئچمیشلی بیر بؤیوک اثلیم وار،
دئییم ،بس نه دن دیر پریشانلغیم،
بو اثلی دوشونن ، دیلینه آغلار،
بوندان تؤره نیب دیر ساوالانلیغیم.

اولو بابالاریم اوغوز اثللری،
باش اوجا ،شرفله یاشارمیش هر آن ،
ناموسلو هر سؤزو هر عمللری،
کیمسه یه اثتمه یب ظلوم هئچ زمان.

تاپشیریب ، کیشیلیک بوتون ایشینده،
دئییب دیر دوشمانین اؤنونده اسمه،
پولاد کیمی دایان ایچین ، دیشینده (۷)
دوشمانی وی ، ییخدین ،باشینی کسمه.

آنجاق او بیلیرمیش ، تورک اوغلی اسمز،
بؤیله بیلمه ییرمیش دگشیر زمان .
سهرا بیم ییخاندا باشینی کسمه ز،
دوشمانیم ییخارسا ،وئرمز هئچ آسان .

اثلیم اوزون ایللر یاشا ییب بئله،
ایشینه اؤزگه لر رخنه لر سالیب،
حیله لی سؤزلره دوتوبلار دیله،
یئتمه ز آماجینا ، یوللاردا قالیب.

عصیرلردیر بیزه بو غم ، بو کدر،
اثلیمین وارلیغی قاصیرقا (۸) لاردا ،
جان آتدیقجا ایشلر هپ بئیله گئدهر،
اردملی (۹) بابالار قالیبدی هاردا ؟

قالانیب بو غملر داغا دؤننده ،
باغریما صیغما ییب شعر اولور همان .
باخیب بوغملری داغجا گؤرنده ،
آدینا شعریمین دئدیم ساوالان .

.....

آراز ، ائللریمین گوز یاشی دیرسا ،
ساوالان دا ائلین قالانمیش دردی ،
آییق وجدانلا کیم نظر سالیرسا ،
باغری یانا ـ یانا اونو گؤره‌ردی.

شرفلی خلقیمین ، آغیر ائلیمین ،
غملری داغ کیمی سیلدیریم گره‌ک ،
بو سینیر (۱۰) سیز ،شیرین دوغما دیلیمین
کینه‌سی دوشمانا ایلدیریم گره‌ک .

گؤرون گؤز یاشیمیز آغیر سئل اولور ،
غملر ده کین لی بیر سؤنمه‌ز ،یانار داغ ،
سسیمه ـ سس وئره‌ن بؤیوک ائل اولور ،
بو ائلیم گونشه یوللار آچاجاغ...

گره‌ک بونو بیلسین اوکؤهنه‌دوشمان،
بو یورد بابام ،اوغوز ، قازان یوردودور
کافیر یاغیلاردان مین قصاص آلان ،
ایندی مین قات اوندان قالین اوردودور .

قایغی‌لی (۱۱) اؤگوتچو (۱۲) بؤیوک بیر انسان
پیغمبر مثاللی ده‌ده میز ده وار .
قوقوت ده‌ده‌م ،اؤگوت وئریب ، هرزمان
ائلیمیز صفادن یاشایش قورار .

ائل ایچره شعریمیز یابیر محبت ،
گؤر نئجه قوشامیز الفت قوراندیر
قارداشدان ـ قارداشا اوره‌کدن ایستک
آمانسیز دوشمانین باغرین یاراندیر...

*** *** ***

---

(۷) ایچ ـ دیش = داخل و خارج دئمکدیر .
(۸) قاصیرقا = چوخ برک شدتلی یئل بوروغانی . گردباد.
(۹) اردملی = ایگیت‌لیگه و گؤزه‌ل بگه‌نیلمیش اخلاقا ، آلچاق گؤنوللولوک ،شرف وفضیلته مالک اولان . فضیلتلی.
(۱۰) سینیر = سرحد ، مرز .
(۱۱) قایغی لی = دوشونجه‌لی مسئول . غم‌خور.
(۱۲) اؤگوت و اؤگوتچو = نصیحت و نصیحت‌وئره‌ن .

۵ – در حق شخصیت دده قورقود

"...دده قورقود، ریش سفید قوم بوده. آذربایجانیها می‌گویند" ائلجه بیلن "یعنی کسی‌که به اندازه‌ٔ تمام قوم خردمند است. وی پهلوانان را نامگذاری می‌کرد. سخنان حکمت آمیز می‌گفت. ویا روهمرا زقوم درسوگ وسرور بود. اصل کتاب مقدمه‌ای دراحوال خود دده‌قورقود وسخنان حکمت آمیزاو دارد. می نویسد:

"قورقود آتا اوغوز قومنون مشکلینی حل ائده‌ردی. هرنه ایش اولسه قورقود آتایه دانیشمینجه ایشلمزلردی هرنه‌کی بویورسه قبول ائده‌رلردی. سؤزین توتوب تمام ائده‌رلردی."

یعنی: دده قورقود مشکلات قوم اوغوز را حل می‌کرد. هرکاری پیش می‌آمد بدون مشورت با دده‌قورقود انجام نمی‌دادندوهرچه می‌فرمودقبول می‌کردند. دستور اورا بجا می آوردند." (۱)

دده‌قورقود علاوه بر ریش سفیدی وخردمندی، خنیاگر (آوازخوان) نیز هست او در مجالس ایل حضور می‌یابد و با اشعاروآوازهای خودکه با قوپوز همراهی می‌کند بستایش قهرمانان ایل می پردازد.

درحماسه دده‌قورقود هنگامی‌که قهرمانان به‌تنگنایی گرفتارمی‌یابند دده‌قورقود به‌یاریشان می‌شتابد وبدانها راه پیروزی را می نمایاند. اوبرای مردانی‌که عازم جنگ هستنددعای خیرمی‌خواندوپس از پیروزی، در مجلس جشنی که برپا می‌گرددبه قهرمانان نام می‌دهدوبه میمنت پیروزیشان قوپوزمی‌نوازدوآوازمی‌خواندوشجاعت دلاوران قوم را تعریف می‌کند.

براساس اعتقادی‌که آذربایجانیها دارند گویا اونه‌تنها به‌قهرمانان نام می‌داده‌است بلکه نام تمام چیزهای دیگررا نیز اونهاده است ودربارهٔ چهارنامی‌که دده‌قورقود سهوا "بروی اشیاء نهاده‌شعری‌ساخته‌اند که هم‌اکنون نیز می خوانید

ایگنیه تیکن دئمه‌دی او دده‌قورقود !
تیکنه سؤکن دئمه‌دی او دده‌قورقود !
گلینه آییران دئمه‌دی‌او دده‌قورقود !
آیرانا دویوران دئمه‌دی‌او دده‌قورقود !

*** *** ***

۱ – مجموعه مقاله‌های صمدبهرنگی "ادبیات وفلکلورآذربایجان" ص ۱۴۰

دده‌قورقود به‌سوزن (ایگنه) ،دوزنده (تیکن)نگفت !
دده‌قورقود به‌خار (تیکان) ،پاره‌کننده (سؤکن)نگفت !
دده‌قورقودبه عروس (گلین) ،جداکننده (آییران)نگفت !
دده‌قورقود به دوغ (آیران) ،سیرکننده (دویوران)نگفت !

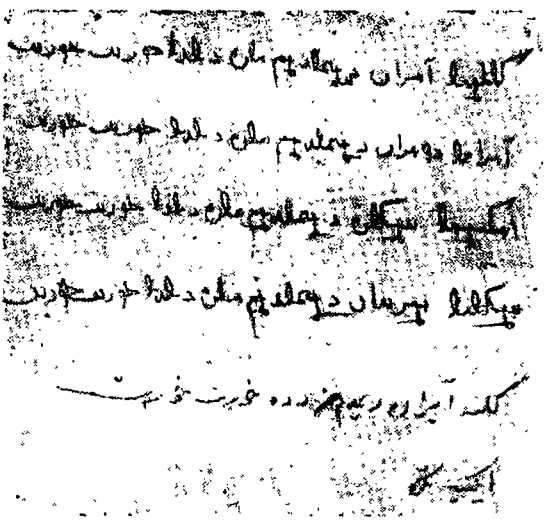

قطعهٔ فولکلوریک دربارهٔ دده‌قورقود که‌آنرا "میرزا فتحعلی آخوندوف"با خط ابداعی‌خودنوشته‌است . (خط اصلی آخوندوف)

دربارهٔ تولد ومرگ دده‌قورقود نیز روایات زیادی بین توده‌های زبان رواج دارد ،می‌گویند هنگام به‌دنیا آمدن اوتوی توبره‌ای بود . اطرافیان ازاین مولود عجیب ترسیدندبه‌همین دلیل نام اورا قورقود یا قوخوت (مشتق از " قورخو" به‌معنی ترس)گذاشتند .ومی‌گویند عمر بسیار درازی داشته‌است زمانی‌که عزرائیل به‌فرمان خدابرای قبض جان اونازل شد .دده‌قورقود جان نداد !برای او جداشدن ازقومی‌که‌همیشه دوستشان مبداشت مشکل بود ازاینرو پس ازسه‌روزاستغاثه‌به‌درگاه‌کبریا تصمیم‌به‌فرار می‌گیرد .سوار اسبش می‌شودوابتدا به‌غرب وآنگاه‌شمال و شرق وجنوب دنیا می‌گریزد .اما هرجاکه می‌رسدبا مردی روبرومیشودکه مشغول کندن گوری‌است .زمانی‌که می‌پرسد :این گور ازآن کیست ؟ـ جواب می‌شنود :این گورمردی بنام قورقود است‌که‌گورش را می‌نگرد وهم‌اکنون اینجاست !

وبالاخره گویا درسکی از این گورها به خاک سپرده می‌شود.

درقرن دهم " آدام اولئاری "سفیرآلمان در ایران وروسیه هنگام اقامت در دربند آذربایجان قبرمنسوب به دده قورقود را دیده است ودستانهای دده قورقود را که بین مردم آذربایجان رایج بوده شنیده است. این شخص درسیاحتنامهٔ خود ازاحترام زیادی که مردم شروان به این مقبره قائلند صحبت می‌کند. چندسال بعداز او جهانگرد دیگری بنام "اولیا چلبی" ازترکیه نیز مقبرهٔ مزبوررا زیارت کرده است. اما این مقبره مدتی بعد متاسفانه بدست روزگار ازبین رفته است.

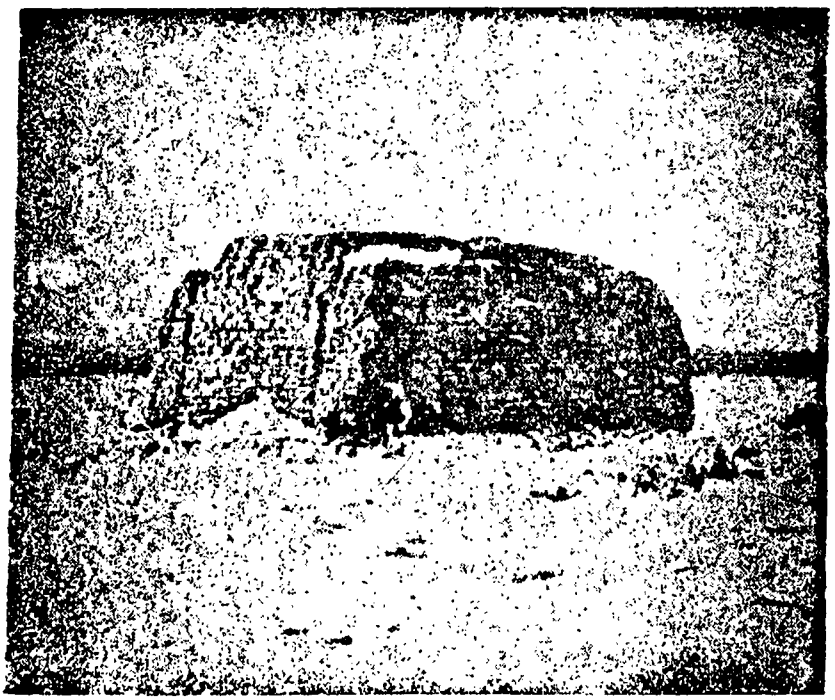

یکی از مقبره‌های منسوب به دده قورقود (از اعتقادات مردم)

مردم آسیای مرکزی معتقدندکه دده قورقود مدت چهل سال (ویا به روایتی صدسال) از دست جدا فرارکرده است حتی بین "قاراق"ها دربارهٔ زنده ماندن دده قورقود نیز عقیده‌ای رایج است:

"اؤلو دئسم اؤلو ایمس
دیری دئسم دیری ایمس
آتا قورقود اولیاء "

اگر مرده گویم مرده نیست
وگر زنده خوانم زنده نیست
آتا قورقود اولیـــــاء

بنا بروایتی دیگر دده قورقود زمانی که فکر می‌کرد از تعقیب مرگ در امان است با قوپوز خویش "نغمهٔ زندگی" می‌نواخت تا وقتیکه این آهنگ نواخته می‌شد مرگ جراءت نزدیک شدن به دده قورقود را نداشت. مردم عقیده دارند اکنون هم هرجا این نغمه را بنوازند مرگ نمی‌تواند به آنجا قدم نهد. ژوبانوف می‌گوید که این آهنگ بنام "قورقوت کوی" (شاید به معنی فریاد قورقوت) معروف است واقعا "هم تاثیر شگرفی به آدم می‌بخشد و ریتم رقص بسیار جالبی است که در میان مردم به گونه‌های فراوان اجرا می‌شود. (۱)

دربارهٔ وجود تاریخی دده قورقود نیز اسنادی در دست است منتهـا این اسناد چنان روشنگر نیستند که بتوان نظر قاطعانه‌ای در این باره داد

مثلا": در "جامع التواریخ خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی"، دده قورقود صدراعظم "اینال خان" وهم عصر پیغمبر اسلام معرفی شده است (!) و گویا ((اینال خان)) اورا بعنوان ایلچی نزد پیغمبر اسلام می‌فرستد.

در "شجرهٔ تراکمه ابوالقاضی بهادرخان" درجایی دده قورقود را هم عصر پیغمبر اسلام می‌پندارد ودرجای دیگر ادعا دارد که او هم عصر خلفای عباسی سه قرن بعد از پیغمبر بوده است (!)

در "جام جم آئین" آمده است که "قازان خان"، قورقود آتا را همراه "سلمان پارسی" پیش پیغمبر فرستاد و او به دین اسلام گرویده پس از مراجعت این دین را بین اوغوزان تبلیغ می‌کرده است.

در "ولایت نامه حاجی بکتاش"، دده قورقود در ردیف پادشاه اوغوز "بایندیرخان"، "بیک لربیگی"، "قازان خان" محسوب شده وآنگاه ادعا شده است که با مرگ این سه تن جماعت اوغوز پراکنده شده از میان رفت!

چنانچه ملاحظه می‌شود، تحقیق و تفحص در اثبات وجود تاریخی دده قورقود راه بجایی نمی‌برد.

اما صرف نظر از اینکه آیا واقعا "دده قورقود در تاریخ وجود داشته است یا نه؟ (ـ که با احتمال زیاد وجود داشته.) باید گفت: آن دده قورقودی که ما اکنون می شناسیمش ودردستانها وروایات مردم نقش بسته

---

۱ ـ دده م قورقودون کتابی ـ "اورخان شایق"

شخصیتی است اسطوره ای . می‌دانیم "...درآن ایام پیرانی‌حکیم ودانا در بین مردم بودند موسوم به " دده بیلیجی "که ضمنا "هنرمندنیزبودند وبه مجالس ومحافل می رفتند و با نواختن قوپوز از رشادتهای قهرمانان ایل سخن می‌راندند. دده‌قورقود چهرهٔ تعمیم یافتهٔ چنین نوازندگان و پیرانی حکیم و داناست." (۱)

۱ــ آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی ، باکی ، ص ۲۰۴

زنگانلی قارداشلاریما

"دان اولدوزی" کهجلوه‌له‌نیب ، کؤز ووروز منه
هرسا یریشیندا مین سؤزی وار ، مین شعاری وار
بیرسؤیله‌یین گؤروم : نئجه‌دیر دیل یارالاریز ؟
مرهم تاپانما میش‌سیز اگر ، منده داری وار
" وئرمزله‌حقی ، آلمالیدیرحق " علی دئیب
دائم اودور الینده اونون ذوالفقاری وار
کسگین بیچاقلاریزکیمی ، کسگین سؤزوز گرک
جوومرد ایگیت او که سؤزونون اعتباری وار
سؤنمزده سیزکیمین او گؤزه‌ل شانلی تورپاغین
مینلرجه ، خاطرینده عزیز یادگاری وار

---

۱ ــ زنگ شتر ، شور ، وقطار هراوچو موسیقی توالری دیرلره
۲ ــ آقای سیداسداله جمالی یازمیشلارکه زنگان بیر زمان "ایرانین غله انباری " آدلانمیشدیر ه

ساهر دن: پرفسور رستم علی اوفا

قـاف داغیندان دا آشیب گلسه نسیـم «آیریلیق» آدلـی چایندان گئچه‌مـز
سوساسا قوش او «قوزئی» لرده اینـان بو «گوئی» لـرده سولاردان ایچه‌مـز

سن قانـات آچدین اوچایدان گچدین تبریزیـن چشمه لـرینمدن ایچدیـن
یاد دیاربن گؤر وبن ایـچ اوزونو دینله دین هر گئجه هجران سؤزونو

ای صفـا قـافلـه سـالاری ! بیـزه نیشکـر دن و حریـر دن باهالـی
سن گتیر دین او اوزاق یول لاردان هر سفر ، تـازه ترانـه ، تازاسؤز

اشتیاق ایله یـاز یلمیش قـوشمـا گؤز یاشیله صوار یلمیش مکتوب !
سن قوشولدون هنریـن کـروانینـا قولاق آسدین دا ائلین دستـانینـا

گئجه‌غربتله،اسارتله‌دولو بیر گئجه‌دیر بودیارقانلابویانمیش،قوخوموش‌بیردره‌دیر
چو رودوك ظلم واسارتده فلاکتده‌آمان آغیزآچمیش‌بیزی اودسون‌هله‌ناقیشلی‌ایلان!

تهران ۱۳۵۰/۸/۱۳

توجه

۱ـ **کتاب علی مسیو** رهبر مرکز غیبی تبریز در انقلاب مشروطه بقلم نویسندهٔ توانا آقای صمد سرداری نیا از چاپ خارج شد. مطالعهٔ این کتاب ارزشمند تاریخی را بعموم خوانندگان عزیز توصیه مینمائیم.

۲ـ آذربایجان ادبیات تاریخی‌نین ۲۰ـنجی عصر فصینی یازماقلا مشغول اولدو. غوموز اوچون‌بو عصرده‌کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازیچیلارین ترجمه‌ی حال و اثرلرینه احتیاجیمیزواردیر. بوتون شاعر ویازیچی وآذری‌ادبیاتیله ماراقلانان همشهریلر یمیزدن‌بو باره‌ده بیزه یاردیمچی اولمالارینی و اؤز ترجمه‌ی حال واثرلریندن نمونه لرله برابر تاندیقلاری دیگرشاعر لریمیزین‌ده ترجمه‌ی حال‌واثرلریندن نمونه‌لرگؤندرمه‌لرینی خواهش ائدیرك «وارلیق»

۳ـ خواستاران‌اشتراك‌می‌توانندمبلغ آبونمان سالیانه (۸۰۰ریال) را از نزدیکترین شعبه هریك از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانك ملی ایران (شعبه داریوش‌خیابان‌بهار) واریزنمایند و رسید آنرا بضمیمهٔ نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق‌ـکوچه‌بیدی‌ـ شماره ۱۷ـتهران) ارسال فرمایند.

۴ـ شماره‌های گذشته مجلهٔ وارلیق را می‌توانید از دفتر مجله و یا کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه تهران تهیه نمائید.

۵ـ جلد اول **تاریخ‌ادبیات‌آذربایجان** ازقرن۱۳ تـ آخرقرن۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش» از چاپ خارج شد همشهریهای علاقمند میتوانند‌از انتشارات‌فرزانه ویاسایرکتابفروشی‌های‌مقابل دانشگاه‌خریداری ویابا پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۶ـ مجموعه ده‌شماره سالیانه مجله در یك‌جلد منتشرشـ علاقمندان میتوانند هرچه زودترقبل‌ازاتمام‌آن‌ازدفترمجله ویاانتشارات‌فرزانه‌ودیگرکتابفروشی‌های روبروی‌دانشگاه تهیه نمایند.

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی وهنری

(به‌زبانهای فارسی وترکی آذری)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر : دکتر جواد هیئت

محل اداره : تهران، خیابان مصدق، کوچه بیدی شماره ۱۷

تلفن ۶۴۵۱۱۷ / ۷۶۱۸۳۶

چاپ کاویان ـ میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال